

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Sanoittajan tekijänoikeudet

Laulutekstien suojaamiseen liittyvät ongelmat

Antero Gustafsson

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)

lokakuu/2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Antero Gustafsson	Sivumäärä 48 ja 6 liitesivua
Työn nimi Sanoittajan tekijänoikeudet	
Ohjaava(t) opettaja(t) Arto Lindholm, Pasi Toivanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Maaseutumusiikkijyhdistys ry, Marko Aho	
Tiivistelmä <p>Laulutekstien kirjoittaminen on työtä, josta maksetaan tekijälle korvaus. Valmis teksti on tekijänsä näkökulmasta itsenäinen taideteos, jonka kuuluisi nauttia tekijänoikeussuojaa. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, miksi näin ei ole. Vertailen tekijänoikeuksia patenttioikeuteen ja tavaramerkkisuojaan. Lisäksi kerron sanoittajan toimenkuvasta suhteessa laulun muihin tekijöihin, säveltäjään ja sovittajaan. Tiedonhankinnassa olen käyttänyt kirjallisuuden lisäksi teemahaastattelua.</p> <p>Tutkin tekijänoikeussuojaa vertailemalla kirjallista ja suullista ilmaisua. Yritän saada selvyuden siitä, kuinka paljon olemassa olevaa suojattua laulutekstiä voi muunnella ilman alkuperäisen tekstintekijän lupaa. Erityisen mielenkiintoni kohteena on rajanveto tekijänoikeuden siirtymisestä muunnos- ja käännöstyössä. Lisäksi kiinnitän huomiota tekijänoikeusloukkauksiin ja rikkomuksiin.</p> <p>Opinnäytetyöni tarkoituksena on parantaa tekstintekijän mahdollisuuksia todistaa tuotos omakseen riitatilanteessa. Suojausongelmien tutkimisen ja analysoinnin jälkeen kehitin verkossa toimivan palvelun, jota tässä opinnäytetyössä kutsun tekstiserveriksi. Tekstiserveri on salasanalla suojattu tallennustila, johon tekstintekijä voi tallentaa suojaamattomat tekstinsä ennen julkaisua ja saada tätä kautta vahvemman näytön omistajuudestaan tekstiin. Toivon, että tekstiserveristä on tulevaisuudessa hyötyä laulunkirjoittajille.</p>	
Asiasanat sanoittaja, sanoitus, lauluteksti, tekijänoikeus, kirjallinen teos	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Antero Gustafsson	Number of Pages 48 and appendix 6 pages
Title Lyricists copyrights	
Supervisor(s) Arto Lindholm, Pasi Toivanen	
Subscriber and/or Mentor Suomen Maaseutumusiikkiyhdistys ry, Marko Aho	
Abstract <p>Writing the song lyrics is a real work and a writer gets paid for it. In a writer's opinion the completed lyric is a work of art on its own and it should be protected by the copyrights. The purpose of my thesis is to find out why it is not so. I am using patents and trademarks as a reference in my research. I also tell about lyricist's job description compared to the other song writing team members; composers and arrangers. I have collected the material for my thesis from the literature and also by doing the theme interview.</p> <p>I am researching the copyright protection by comparing spoken expressions with lyrics. I also try to find out how much the copyrighted lyric can be modified without a permission of an original writer. My special interest is a transition of copyrights when conversing or translating lyrics. I also heed the copyright violations.</p> <p>Purpose of my thesis is to improve the possibilities of a lyricist to prove an ownership of the copyrights in a controversy. After investigating and analyzing problems of copyright protection, I have developed an internet based service called a "text server". It is a password protected server where lyricist can save the unprotected material before publishing and in that way get a stronger evidence of the ownership of the copyrights. I believe that text server will benefit the songwriters in a future.</p>	
Keywords songwriter, lyric, song text, copyright, literary work	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KIRJALLISET TEOKSET JA NIIDEN MUUNTELU	6
2.1 Kirjalliset teokset ja teoskynnys	7
2.2 Tekijä ja teos	9
2.3 Copyright ja aineeton omistaminen	10
2.4 Teoksen muuntelu ja muunnelmateos	13
2.5 Teos suojan kohteena	15
3 LAINSÄÄDÄNTÖ JA TEKEMISEN VAPAUS	17
3.1 Väärinkäytös	17
3.2 Tekijänoikeus ja teossuoja	20
3.3 Immateriaalioikeudet ja lähioikeudet	22
3.4 Illuusio tekemisen vapaudesta	23
3.5 Lauluteksti kaupallisena tuotteena	25
4 TEEMAHAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	27
4.1 Kvalitatiivinen tutkimus ja fokusryhmä	28
4.2 Haastattelun suunnittelu ja opinnäytetyön tilaaja	29
4.3 Haastattelutilanne	31
4.4 Haastattelun purku ja johtopäätökset	32
5 RYHMÄHAASTATTELU JÄRVENPÄÄSSÄ 28.6.2011	33
5.1 Sanoittajan työ ja tekijänoikeus	33
5.2 Käännösluvat ja lain kiertäminen	37
5.3 Tekstien julkisuus ja suojaus	38
6 TEKSTISERVERI	40
6.1 Tekstiserverin toteutussuunnitelma	41
6.2 Tekstiserverin käyttö ja hallinnointi	42
6.3 Muutama neuvo aloittelevalle laulutekstin tekijälle	43
7 LOPPUPOHDINTA	44
LÄHTEET	47
LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee sanoittajan työtä ja laulutekstien tekijänoikeussuojan problematiikkaa. Ongelma-alueena on nimenomaan säveltämättömien laulutekstien suojan puute. Olen vuosien saatossa lähettänyt suojaamattomia tekstejäni ympäri maata sävellettäviksi, solistien arvioitaviksi ja tuottajien luettavaksi ja tiedustellut tekijänoikeusjärjestöiltä, kuinka voisin varmistua siitä, ettei tuotoksiani käytetä väärin. Ihmetyksekseni olen saanut huomata, että menetelmää laulutekstien suojaamiseen ei ole. Tästä syystä olen valinnut aiheeni. Olen kartoittanut teossuojan ongelma-alueita keskustelemalla aiheesta kirjoitettujen lähdeosteosten kanssa sekä tekemällä teemahaastattelun.

Päämääränäni on tuottaa produkti musiikintekijöiden laulutekstien suojaamiseksi ennen kappaleiden säveltämistä ja virallista julkaisua. Käytännössä tarkoitukseni on ideoida kevyt ja helppokäyttöinen verkkopalvelu (tekstiserveri), johon tekijät voivat tallettaa tekstiluonnoksensa ennen teosmuotoista julkaisua. Tekijöitä haastattelemalta sain tietopohjan syventämiseen näkökulmia, joita lähdekirjallisuus ei olisi pystynyt tarjoamaan. Tämän lisäksi pyrin valottamaan teemallisen ryhmähaastattelun heikkouksia ja vahvuuksia.

Opinnäytetyössäni tarkastelen kriittisesti sanoitusten suojaa, tekstittäjien tekijänoikeutta sekä tekijänoikeuden suhdetta muihin immateriaalisten tuotteiden oikeuksia suojaaviin lakeihin. Harvoin, jos koskaan, olen joutunut näin epäselvien ja tulkinnallisten lainsäädännöllisten asioiden kanssa tekemisiin.

Yksi opinnäytetyöni teemoista on tekstittäjän työ ja sen prosessit. Alun perin ajatukseni oli koota tästä opinnäytetyöstä myös lyhyen oppimäärän opas aloittelevalle tekstintekijälle. Tutkittuani asiaa huomasin nopeasti, että aiheen laajuus vaatisi kokonaan oman projektin. Lisäksi aiheesta on jo kirjoitettu kaksikin kattavaa suomenkielistä teosta: Heikki Salon Kahlekuningaslaji sekä Harri Rinteen Iskelmän vääntömomentti. Tähän kirjoitukseen olen kuitenkin sisällyttänyt joitakin tekstittäjän ja tekijänoikeuksien näkökulmasta tärkeimmiksi katsomiani kansallisia yhteistyöpartnereita sekä keskeisintä sanastoa.

Tässä opinnäytetyössä on vaikeaa välttää toistoa yksittäisen tekstin suojattomuudesta, koska sama ongelma nousee esiin varsin erilaisissa ympäristöissä. Olen pyrkinyt tästä huolimatta löytämään mahdollisimman monta erilaista lähestymiskulmaa aiheeseen. Tekijän oikeudet ovat läsnä ja lähellä siellä, missä tuotetaan uutta tietoa tai tehdään taidetta, mutta tekijänoikeudet ovat ennen teosvaihetta vielä kovin kaukana varsinkin silloin, kun kyseessä on laulutekstin laadinta. Alkuperäisen tekijän todentaminen on riitatilanteissa vaikeaa ja lakitupaan asti ei aivan mitättömistä syistä kannata lähteä. Siinä pelissä voi mennä sekä rahat että hengentuote.

Olen jakanut tämän opinnäytetyön kuuteen pääkappaleeseen. Johdannon jälkeisessä toisessa kappaleessa käsittelen teoksen ja tekijän roolia sekä teoksen muunteleluun liittyvää problematiikkaa. Kolmannessa kappaleessa arvioin tekijänoikeussuojaa suhteessa patentti- ja tavaramerkkisuojaan laulutekstin näkökulmasta. Tässä kappaleessa pohdin myös tekstiä kaupallisena tuotteena sekä väärinkäytöstapauksia. Seuraavaksi (4. kappale) käyn läpi teemahaastatteluun ja kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyviä asioita järjestämäni haastatteluun viitaten. Viidennessä kappaleessa puran tekemäni haastattelun alkutilanteesta johtopäätöksiin. Ennen loppupohdintaa (6. kappale) esittelen luonnostelemäni tekstiserverin ja annan muutamia vihjeitä aloittelevalle laulutekstin tekijälle.

2 KIRJALLISET TEOKSET JA NIIDEN MUUNTELU

Kaunokirjalliset teokset, jotka ovat omaperäisiä ja uusia, nauttivat tekijänoikeussuojaa. Sama pätee sävellysteoksiin. Itsenäinen lauluteksti harhailee jossain kaunokirjallisen teoksen ja sävellysteoksen välimaastossa, koska saavuttaessaan teostason, laulutekstin täytyy olla ainakin sävelletty – ellei sitä julkaista itsenäisenä kirjallisenä teoksena jo ennen säveltämistä. Näin ei pääsääntöisesti tapahdu.

Lauluteksti on kirjallinen tuotos siinä missä novelliteksti tai runo. Laulutekstin ongelmana on se, että se ei itsessään ole tekijänoikeuslain mukaan suojaa nauttiva teos. Se, että tekijänoikeussuoja ei ulotu kirjallisten tekstien ideaan, sisältöön tai muotoon tekee suojaamisenkin vaikeaksi. Kirjassa lausutun asian voi ilmaista monella eri ta-

valla ja eri sanoja sekä eripituisia lauseita käyttämällä, mutta laulutekstiä on vaikea muovailla oikein mitenkään rikkomatta musiikillista raamia. Tämä johtuu siitä, että laulettavan tekstin rivin pituuteen vaikuttaa rytmikka, nuottikuvaan sijoitettavuus sekä laulettavuus. Poikkeuksen edelliseen tekee täysin rytmisesti vapaa muoto. Underground-piireissä laulettavaksi on kelvannut lähes mikä tahansa kirjoitettu teksti, mutta tässä opinnäytetyössä ei ole kysymys tällaisesta marginaalitoiminnasta. Ja tokihan Mauri Antero Nummisenkin laulusta ”Jenka hevosenpuhdistamisesta” kuulee selvästi, ettei käsittelyssä ole sävellettäväksi vaan luettavaksi tarkoitettu teksti.

2.1 Kirjalliset teokset ja teoskynnys

Teosten oikeusvaikutuksista puhuttaessa käytetään pääryhmittelyä kirjalliset teokset, sävellysteokset ja kuvataiteen teokset. Tekijänoikeuksien ulkopuolelle suljetaan keksinnöt. Suojattujen kirjallisten ja taiteellisten teosten kohdalla suoja ei ulotu niiden sisältöön, teemaan tai motiiveihin. Kuka tahansa saa kirjoittaa romaanin jo aikaisemmin käsitellystä aiheesta tai maalata tai kuvata jo olemassa olevan motiivin. Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä tietokoneohjelmaa. (Haarmann 2006, 43-45.)

Tekijänoikeuslain ensimmäisessä pykälässä lukee, että sillä, joka on luonut kirjallisen taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen (Tekijänoikeuslaki V: 1.5.1995). Myös laulutekstin tekijä kirjoituksineen kuuluu tekijänoikeuksien piiriin, mutta suojaa hän pääsee ”teoksineen” eli teksteineen nauttimaan vasta, kun irrallinen lauluteksti on saanut sävelmuodon. Sävelletty lauluteksti on teosilmoituksen kautta suojaa nauttiva teos. Ensimmäistä pykälää lukuun ottamatta tekijänoikeuslaki käsittelee kokonaista musiikkikappaletta eli teosta, eikä puutu sen yksittäisten osien suojaamisen muutoin, kuin jo suojaa nauttivien teosten muuntelun yhteydessä. Tekijänoikeuslaki ei siis käsittele laulutekstin suojaamiseen liittyvää ongelmaa ja sen on selkeä puute.

Mikä tahansa aikaansaannos ei pääse tekijänoikeussuojasta osalliseksi. Suojan saa teos, joka on itsenäinen ja omaperäinen. Yleisen määritelmän mukaan itsenäisyydellä ja omaperäisyydellä tarkoitetaan sitä, ettei kukaan muu, joka olisi työhön ryhtynyt, olisi tehnyt täysin samanlaista teosta. On kuitenkin muistettava, että itsenäisyyden ja

omaperäisyyden vaatimusta ei nimenomaisesti aseteta laissa. Saksassa otettiin käyttöön vuonna 1995 apukäsite: teostasovaatimus. Käyttötaitteen tuotteiden pitää saavuttaa tietty teoskynnys saadakseen suojaa. Toisin sanoen, vain tietyt tasoiset teokset ansaitsevat Saksassa tekijänoikeussuojan. Teoskynnyksen ylittyminen vaihtelee teostyypeittäin. Kirjallisten teosten osalta kynnyks on ylittynyt suhteellisen helposti. Suojan ulkopuolelle jäävät vain lyhyet uutiset, tavanomaiset ilmoitukset, aikataulut ja tavara-luettelot. Päätös siitä kuinka omaperäinen teos täyttää direktiivin vaatimuksen, jää riitatilanteessa lopulta EY-tuomioistuimen tehtäväksi. On kuitenkin täysin epäselvää, mikä on direktiiveissä esitetyn omaperäisyyden ja pohjoismaisen teoskynnyksen suhde. (Haarmann 2006, 45-51.)

Plagiointi ja toisten matkiminen luonnehditaan eettisesti arveluttavaksi, mutta ei yksiselitteisesti tekijänoikeuslain vastaiseksi. Kun teos tai formaatti on tunnistettavissa jonkun toisen omaksi, sen käyttäminen koetaan ”varastamiseksi”. Tässä on esimerkkinä Korkeimman oikeuden päätös vuodelta 1988: Korkein oikeus piti jalkapallo-ottelun selostusta teoksena, koska se sisälsi puhtaan tapahtumien kerronnan lisäksi selostajan omia kommentteja ja arvioita ja oli siten omaperäinen. (Vuortama & Kerrosuo 2004, 138-141.)

Jos jalkapallo-ottelun kenttätapahtumia arvioimalla ja kommentoimalla ylitetään teoskynnys, niin miksi laulutekstiin ei voida suhtautua samalla tavalla? Jalkapallo-ottelun selostusta ei tarvitse säveltää ja sovittaa teossuojan saamiseksi, mutta lauluteksti täytyy. Omaperäisyysasteita en vertailussani lähde arvioimaan. Antero Mertarannan selostuksia on levytetty, mutta pääsääntöisesti urheiluselostuksia ei suojata. Tämä onkin tarpeetonta, koska selostus personoituu selostajaan eli ”artistiin” ja on siten sellaisenaan valmis ja usein myös tallennettu (tuotantoyhtiön tai YLEN:n toimesta) ja tunnistettava (esitetty televisiossa tai radiossa) teos. Selostus ei siis ole ehdollistettu sille, että se sävelletään, mutta lauluteksti on. Tämä ero on olennainen koko opinnäytetyöni edetessä, kun vertaan musiikilliseen muotoon tehtyä tekstiä muihin kirjallisiin ja suullisiin tuotoksiin. Lauluteksti on siis itsenäinen valmis tekele, mutta vasta musiikkiin liitettynä tekijänoikeussuojaa nauttiva musiikillinen teos. Tekeleen eli ”teoksen” ja teoksen ero on laulutekstin tekijälle tärkeä.

2.2 Tekijä ja teos

Käsitteet tekijä ja teos liittyvät saumattomasti yhteen. Ilman henkilöä ei ole teosta eikä ilman tekijän omaperäisyyttä ole sellaista lopputulosta eli teosta, jonka osalta tekijä voi esittää vaatimuksia muilta. Tekijänoikeus ei suojaa ideoita – ei omia, otettuja eikä annettuja. Samaa ideaa voidaan loputtomasti toistaa itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla. Vasta kun idean ympärille on kudottu verkko joko sanoista tai kuvista, on kysymys tekijän oikeudesta. (Mansala 2009, 16-18.)

Suomalainen tekijänoikeus korostaa tekijän asemaa. Teos on suojattu tekijän hyväksi. Aihe ja idea eivät ole välttämättä tekijän omia. Myös ulkopuolinen taho on voinut kerätä teoksen syntymisen kannalta välttämättömät tiedot ja muun materiaalin. Lisäksi teknisessä työssä eli toteutuksessa voidaan käyttää ulkopuolista apua. Tekijänoikeus on tästä kaikesta huolimatta vain henkilöllä, joka on viimeistellyt eli luonut teoksen. (Vuortama & Kerosuo 2004, 144.)

Puretaanpa lauluteksti alkutekijöihinsä. Onko oikein, että laitan omiin nimiini tekstin, jonka sisällöllinen idea, keskeinen käsiteltävä aihepiiri, kaikki tekstin kantavat teemat ja juonenkäänneet sekä ratkaisevimmat sanat ovat jonkun toisen kynästä? Tämän lisäksi olen koonnut tekstin ja sen rakenteen käyttäen ulkopuolista tekijää. Näistä aineksista viimeistelemäni laulutekstin voin laittaa tekijäoikeuslain nojalla omiin nimiini. Tekotapa on omasta mielestäni moraalisesti vähintäänkin arveluttava, mutta lain puitteissa sallittu.

Usein käytetty mittari teostason ylittymiseksi on yksinkertaistettu testi: mikäli kolme ihmistä päätyy toisistaan riippumatta täsmälleen samanlaiseen lopputulokseen, kun heille annetaan sama tehtävä, lopputulokset eivät ole tekijänoikeudellisesti suojattuja. Mikäli lopputulokset poikkeavat toisistaan, kukin niistä saa tekijänoikeussuojan. (Mansala 2009, 18-19.)

Teoksen taiteellinen arvo tai teoksen käyttötarkoitus eivät vaikuta teostason arviointiin, vaan kaiken laatusilla teoksilla on yhtäläinen suoja. Yhteistyönä luotujen teosten osien oikeudet kuuluvat kaikille tekijöille. (Mäkäläinen 2001, 202-201.)

Kirjallisissa teoksissa tekstin pituus ei ole olennainen kriteeri, mutta nyrkkisääntönä pidetään, että yksittäiset lauseet tai kovin yksinkertaiset tekstit eivät saa suojaa. Lyhyt runo tai iskulause voi kuitenkin olla tekijänoikeussuojan kohteena. Mitä lyhyempi teksti on, sitä omaperäisempi sen täytyy olla, jotta se saisi suojan. Toisaalta lyhytkin kirjoitus, vaikkapa kouluruokailun järjestämisestä, saa hyvin todennäköisesti suojan, koska toisen kirjoittajan kirjoitus samasta aiheesta poikkeaa todennäköisesti riittävästi edellisestä ja sekin suojataan. Kirjallisten teosten pienetkin erot riittävät tekemään kirjoituksista itsenäisen ja omaperäisen. Yksi sana voi vain äärimmäisissä tapauksissa saada tekijänoikeussuojan – toisin kuin tavaramerkkisuojan tapauksessa, johon jatkossa viitataan. Myös kirjan nimi voi joissakin harvoissa tapauksissa saada suojan. Vaikka kirjan nimi ei lähtökohtaisesti saa tekijänoikeussuojaa, niin kirjojen nimet on suojattu erityissäännöksellä siksi, etteivät ne mene keskenään sekaisin. (Mansala 2009, 20-23.)

2.3 Copyright ja aineeton omistaminen

Copyright-merkin eli © -tunnuksen kirjoittaminen dokumenttiin ei luo tekijänoikeutta eikä takaa sen olemassaoloa. Merkki kuitenkin osoittaa, että tekijän mielestä lopputulos on suojattu tekijänoikeudella. Merkki siis lähinnä informoi tekijänoikeuden mahdollisesta olemassaolosta. Riitatilanteessa tuomioistuin ratkaisee kuitenkin viime kädessä, onko kysymyksessä teos vai ei. (Mansala 2009, 23.)

Kaupallisessa julkaisussa – esimerkiksi äänilevyssä – © -tunnus tarkoittaa sitä, että teoksella tai teoskokoelmalla on säveltäjä, sanoittaja, sovittaja ja kustantaja joiden tehtävänä on yhdessä miettiä se, mitä lauluille tehdään ja mihin yhteyksiin niitä halutaan kuuluville sekä käyttöön. © -tunnus ilmoittaa sen, millä taholla on oikeus laulusta tai lauluista tehtyyn tallenteeseen. Usein ® -tunnuksen jälkeen mainitaan äänilevy-yhtiön nimi. Levy-yhtiö on siis oikeutettu myymään, vuokraamaan ja muutoin eteenpäin saattamaan äänitettä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Tietoa pidetään totutusti tavaramuodon ulkopuolella. Tiedolla on myös materiasta huomattavasti poikkeava levityksen tapa. Immateriaalisten hyödykkeiden jakamiseen

perustuvassa järjestelmässä käyttöarvo on keskeinen, koska vaihtoarvoa ei voida (eikä pidäkään) suojata. (Bruun & Eskelinen & Kauppila & Kuusela 2009, 76.)

Teosten eli musiikkikappaleiden tekijöillä on yksinomainen oikeus määrätä luomistaan teoksista. Teoston tehtävänä on myöntää lupia musiikin julkaisijoille. On tärkeää muistaa, että Teosto voi myöntää lupia vain alkuperäisteoksiin. Käännöksiin ja muunnelmiin tarvitaan aina jokaisen oikeudenhaltijan suostumus. Jos tekijöillä on musiikin kustannussopimus (vaikkapa levy-yhtiön kanssa), voi sopimusosapuoli myöntää edustamiensa tekijöiden puolesta käännös- ja muunteluoikeudet. (Karhumaa & Lethman & Nikula 2010, 106-107.)

Käytännössä tekijänoikeudet koskevat sellaisia sisältöjä, jotka ovat saaneet (teos)muodon. Tämä tarkoittaa sitä, että teos on elävän esityksen tai tallenteen muodossa kuultavissa, luettavissa tai nähtävissä. Teoksen julkaisu on tekijänoikeuksien ja tekijän oikeuksien kannalta merkittävä tapahtuma. Julkaisulla tarkoitetaan tekijän itsensä toteuttamaa julkituontia. Julkistamisella tarkoitetaan tekijän suostumuksella jonkin kolmannen osapuolen (esim. kustannusyhtiö tai levy-yhtiö) toteuttamaa tuotannon saattamista ensi kertaa yleisön saataville. Oikeuksien saajan kuuluu vastata siitä, että tuotannon edellyttämien tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien luvat on hankittu asianmukaisesti. Yleensä tämä vaatimus täytetään sopimuksin. Julkaisu on täydellisen yksinoikeuden suojaama toimenpide eli tekijä päättää itse, julkaiseeko hän teoksen vai ei. (Karhumaa ym. 2010, 189-193.)

Monet laulunkirjoittajat ovat kyllästyneet tarjoilemaan tuotoksiaan levy-yhtiöille. Vain harvat uudet kyvyt pääsevät isojen yhtiöiden artisteiksi – ja nämäkin monesti surkein ehdoin. Tästä on esimerkkinä vaikkapa vuonna 2002 Popstars –laulukilpailun voittanut tyttöbändi Gimmel, jonka sopimusehtoihin liittyvät kohtuuttomuudet (muun muassa epätavallisen laaja tavaratalopromootiokiertue) vuotivat julkisuuteen. Vaihtoehtona laulunkirjoittajalle on tehdä omakustanneäänite yksin tai yhtyeen kanssa. Tällöin sekä oikeuksien omistajuus © että julkaisun omistajuus ® pysyvät omissa käsissä. Myös äänitteen markkinointiin ja julkistamiseen liittyvät toiminnot ovat tekijöiden itsensä hallittavissa.

Digitaalisten tallentimien halpenemisen myötä äänilevyn tekoon ei tarvita valtavaa alkupääomaa. Omakustanteen taltiointiin on paremmat edellytykset kuin analogiaikana 80-luvulla, jolloin ainoa mahdollisuus julkaisukelpoisen äänitteeseen oli marssia lompakon kanssa studioon. Omakustanteita koskevat samat tekijänoikeussäännökset kuin levy-yhtiönkin julkaisuja. Tallenteelle tulevista kappaleista on tehtävä teosilmoitukset ja äänitteestä tallennuslupahakemus (Teosto). Lisäksi äänitteellä esiintyvät artistit listataan ääniteilmoitukseen (Gramex). Äänitteen tuottaja tarvitsee oman tuottajakoodinsa, jotta kappaleille saadaan identiteetti eli ISRC-koodi (ÄKT). Mikäli valmis tuote halutaan markettien hyllyille, voi olla järkevää hakea vielä EAN-viivakoodi levyyn (EAN-Finland).

Pitkäsoittolevyille voi hakea tuotantotukea äänitteen valmistuskulujen kattamiseksi (ESEK). Omakustannelevyn (vaikkapa 12 noin kolmen minuutin laulua) kulut ovat 2000 eurosta ylöspäin, kun painosmäärä pysyy 1000 kappaleessa tai sen alle. ESEKistä on mahdollisuus saada tuotantotukea omaperäisille omakustanteille muutamasta sadasta eurosta ylöspäin. Tuen piiriin kuuluvat vain pitkäsoittolevyt (ei singlet eikä ep-levyt). ESEK-tukea ei kuitenkaan kannata laskea tuotantobudjetin perustaksi, koska tuki on harkinnanvaraista.

Aineeton omistaminen on luonteeltaan erilaista kuin tavaran omistaminen. Jotta aineeton omistaminen olisi mahdollista, se täytyy ”luoda” tavaraksi eli tuotteistaa. Olennaisin ero aineellisen ja aineettoman omistamisen välillä on se, että aineeton omaisuus ei katoa alkuperäiseltä omistajaltaan vaihdon prosessissa. Kyse onkin tiedon osalliseksi pääsemisen ehdoista. Taloudellinen hyöty voidaan saavuttaa, kun tiedon ulkopuolelle rajataan maksuhaluton aines. Keskeinen kysymys onkin se, millä perusteella aineettomia asioita voidaan omistaa. Rikostapauksissa immateriaalista tietoa ei voida palauttaa alkuperäiselle omistajalleen. Vain luvattomasta käytöstä voidaan sanktoida. Juridisen omistuslogiikan mukaan siis pala paperia (esimerkiksi sopimus) riittää osoittamaan symbolisesti omistuksen johonkin. (Bruun ym. 2009, 71-74.)

Edellä mainittuihin seikkoihin kiteytyy tekstintekijän ongelma. Laulutekstiä ei voi sellaisenaan tuotteistaa, vaikka tälle ei pitäisi olla minkäänlaisia esteitä. Poikkeuksena ovat lauluteksteistä kootut kirjalliset teokset, mutta niiden tekemiselle syntyy useim-

missa tapauksissa motiivi vasta sen jälkeen, kun tekstit on levytetty ja kappaleet ja kirjoittaja ovat saaneet riittävästi julkisuutta.

Lauluteksti on samalla tavalla hengentuote kuin valokuva tai taulu, joiden tekijäsuojaa tai taiteellista arvoa tuskin kukaan kyseenalaistaa. Valokuvaan verraten sekä teksti että kuva voidaan julkaista ja jakaa joko paperimuodossa tai digitaalisena versiona. Molempiin voitaisiin siis soveltaa samankaltaisia lakipykälä eli tunnustaa lauluteksti itsenäiseksi teokseksi. Näin ei kuitenkaan säveltämättömän laulutekstin tapauksessa tehdä, koska tekijänoikeuslaki ei tunnista sitä itsenäiseksi teokseksi.

Omistaminen on muuttunut aikojen saatossa enenevässä määrin aineettomaksi. Tuottavuuden lisääntyminen ja taloudellinen kasvu on aina perustunut innovaatioille. Nykypäivän vauraat maat ovatkin kyenneet kasvattamaan talouttaan hyötymällä laajasti patentoimattomasta tiedosta ja keksinnöistä. (Bruun ym. 2009, 5, 70-71.)

Teknologian kehittyessä uusien tuotteiden työstäminen ja niiden monistaminen on tullut helpommaksi ja halvemmaksi. Tänä päivänä kaikki tietokoneen omistajat pystyvät omalla koneellaan valmistamaan identtisiä kopioita cd-levyistä. Tieto ja innovaatiot ovat säilyttäneet arvonsa. Laulutekstit ovat sellaisenaan ainutlaatuisia ja voivat tuotteistettuna luoda tekijälleen huomattavia tuloja. Tästäkin syystä on erikoista, että itsenäistä laulutekstiä ei voida tekijänoikeuslain puitteissa suojata.

2.4 Teoksen muuntelu ja muunnelmateos

Sisällöntuottaja tarvitsee oikeuksia liittääkseen suojatun aineiston uuden tuotannon osaksi sekä valmiin tuotannon levittämiseen. Luvat täytyy hankkia kaikilta tuotantoon luovalla tavalla osallistuvilta tahoilta. Muunnelmat, kirjallisten teosten käännökset ja kokoomateokset voivat myös saada itsenäistä tekijänoikeussuojaa. Muuntelijan, kääntäjän tai kokoojan oikeus ei ulotu alkuperäisiin teoksiin, joiden muokkaamiseen tarvitaan aina alkuperäisteoksen oikeudenhaltijan lupa. Sitaattia on mahdollista käyttää oman teoksen osana hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Käytännössä tämä tarkoittaa oman tekstin perustelemista sitaattia apuna käyttäen. (Mäkäläinen 2001, 200-205.)

Tekijänoikeuslaki tuntee yhteisteoksen (useita tasa-arvoisia tekijöitä) ja kokoomateoksen (useiden yksittäisten teosten uniikki kokoelma) lisäksi muunnelmateoksen. Tämä tarkoittaa teoksen muuntelua toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, kääntämistä toiselle kielelle ja muuta vastaavaa muuntelua. Kun muuntelu edellyttää muuntelijalta luovaa panosta, muodostuu hänelle tekijänoikeus lopputulokseen. Olennaista on, että muunteluun tarvitaan tekijän lupa. Jälleen nousee esille kysymys teoskynnyksen ylittymisestä. (Vuortama & Kerosuo 2004, 148.)

On tulkinnanvaraista, missä kulkee muunnoksen ja käännöksen raja suhteessa alkuperäiseen teokseen. ”Tarkoituksen edellyttämä laajuus” voi olla tapauskohtaisesti melkein mitä tahansa. Missä vaiheessa teosta on muunneltu niin paljon, että on syntynyt uusi teos? Tämän määrittelee monissa tapauksissa yksinomaan muuntelija itse – ainakaan tekijänoikeuslaki ei sitä tee.

Käännösteksti saattaa jo kielellisistä syistä saada uusia merkityksiä tai johtaa kokonaan uuden tekstin tai aiheen käsittelytavan syntyyn. Käännöksen tapauksessa oikeudellisesti määräävä tekijä onkin alkuperäinen sävellys eli melodia – ei alkuperäinen teksti, koska sävelmä kertoo käännöskielestä riippumatta kappaleen alkuperän. Se, onko kyseessä vierasperäisen, originaalin laulutekstin suomennos vai kokonaan uusi suomenkielinen teksti (samaa sävelmään), on varsin helposti todennettavissa ilman lakipykäliäkin.

Vapaa muuntelu tarjoaa lain puitteissa mahdollisuuden idean tai koko käytetyn aiheiston varkaudelle. Oletamus ja tulkinta seuraavat toisiaan. Tekijänoikeuslakiin nojaavat rajoitukset loistavat poissaolollaan, koska tekijänoikeuslakiin on kirjattu tekstiä koskeviin kohtiin vain asioita, jotka eivät kuulu suojan piiriin (idea, aihe jne. jne.). Mistä voi olemassa olevaa laulutekstiä muunnellessaan tietää, missä vaiheessa muunnelmasta on tullut luovalla tavalla uusi ja tätä kautta muuntelijalle kuuluva teos? Eimistään, koska tekijänoikeuslaki jättää tämänkin määrittelemättä. Vaikuttaa siltä, että kaikki tulkinnalliset tapaukset tekstien muuntelussa pitää ratkaista raastuvassa jälkikäteen; kun vahinko on jo tapahtunut. Ja näissäkin tapauksissa joudutaan viittamaan aikaisempiin tapauksiin ja harkintaan lakitekstin epämääräisyyden vuoksi.

2.5 Teos suojan kohteena

Käytännössä siis muunnelman ja alkuperäisen teoksen välinen raja on vaikeasti osoitettavissa. Keskeiseksi kysymykseksi nouseekin se, mitä teoksessa suojataan, koska tekijänoikeus ei suojaa teoksen perusideaa, aihetta tai motiivia. Lisäksi suojan ulkopuolelle jäävät teoksessa esitetyt ajatukset, tutkimustyön tulokset, toteamukset ja tiedot. Periaatteessa teoksen sisältö ei siis ole tekijänoikeussuojan kohteena. Tekijänoikeus jää siis vain muodon suojaksi, mutta sillä edellytyksellä, että muuntelijallakin on omat oikeutensa. Tekijänoikeuslaissa teos onkin ”jotakin” sisällön ja ulkoisen muodon välissä. Vaikeaksi asian tekee se, että tämä ”jokin” on ilmaistu oikeuskirjallisuudessa eri aikoina eri tavoin. Joskus on sanottu, että suojaa saa teoksen sisäinen muoto, joskus on puhuttu sisällön ja ulkoisen muodon yhtenäisyydestä ja joskus taas on käytetty modernimpaa ilmaisua ”mediasisältö”. Oikean termin ja määritelmän löytäminen kielii asian vaikeudesta. (Haarmann 2006, 52-53.)

Moraalisiin oikeuksiin kuuluvan isyysoikeuden lähtökohtana on se, että lähde on esitettävä kappaleen valmistamisen yhteydessä sekä teosta esitettäessä kokonaan tai osittain julkisesti. Tekijän nimi pitää mainita myös silloin, kun teoksen esittäminen tapahtuu luvattomasti ja ilman tekijän suostumusta. Väärennös (esimerkiksi toisen tekijän signeeraus) ei loukkaa isyysoikeutta. Tekijän nimeä ei kuitenkaan saa poistaa teoskappaleesta. Jälkiperäisteosten, kuten muunnelmien ja käännösten, yhteydessä on ilmoitettava sekä alkuperäisteoksen että kääntäjän nimi. On tärkeää muistaa, että pelkkä nimi teoksen yhteydessä ei tee vielä kenestäkään tekijää, ellei hän tekijänoikeuden yleisten sääntöjen mukaan sellainen ole. (Sorvari 2007, 162-165.)

Sävelmästä voidaan taltioida instrumentaaliversio (esimerkkinä monet rautalankaversiot tunnetuista iskelmistä) ja laatia teosilmoitus. Lausuttuja tai vapaasti hyräiltyjä laulutekstejä ei itsenäisinä tuotoksina tallenneta tai julkisesti lausuta, eikä niistä tästä syystä synny teoksia. Ainakaan minä en ole koskaan kuullut äänilevyä, joka pitää sisällään vain säveltämättömät, lausutut laulutekstit. En ole myöskään kuullut artistista, joka esiintyisi julkisesti lausumalla sävellettäväksi tarkoitettuja tekstejä (varsinkin

pop-musiikissa olennaisten kertosaäkeistöjen kuunteleminen useaan kertaan lausuttuna voisi olla varsin puuduttavaa kuunneltavaa).

Kun teos on julkaistu, voidaan teosta ja sen sisältämiä ajatuksia käsitellä julkisuudessa jopa vastoin tekijän tahtoa. Julkistetusta teoksesta on lupa ottaa sitaatteja eli suoria lainauksia hyvän tavan mukaisesti ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lainausoikeutta ei voi käyttää verukkeena toisen työn sumeilemattomaan hyödyntämiseen. (Vuortama & Kerosuo 2004, 170-171.)

Tekijänoikeussuoja ja patenttisuoja eroavat toisistaan, vaikka molemmissa on kysymys uuden innovaation suojaamisesta ja rajoituksista. Patentin suojapiiriin eivät kuulu esineet, joihin on tehty vain epäolennaisia muutoksia. Kansainvälisessä patenttioikeustraditiossa on lueteltu joitain epäolennaisuutta koskevia tarkennuksia. Tässä yhteydessä puhutaan yleisesti ekvivalenssiopista ja ekvivalentista loukkauksesta, jonka tarkoituksena on vastata olennaisimpiin ongelmakysymyksiin: 1) ratkaiseeko loukkausesine saman ongelman kuin alkuperäinen (sama ongelma), 2) onko loukkausesineillä sama toimintaperiaate, joka johtaa samaan lopputulokseen (sama vaikutus) ja 3) onko loukkausesineen ratkaisu alan keskivertoammattimiehelle ilmeinen vaihtoehto patentissa kuvatulle ratkaisulle (ilmeinen vaihtoehto). (Norrgård 2008, 214-217.)

Tätä osiota patenttisuojasta voisi hienosäätämällä soveltaa laulutekstin suojaamiseen. Esimerkki: Haetaan patenttia rakkauslaulun tekstille. Tekstin keskeinen sanoma voisi olla vaikkapa se, että poika tapaa tytön, ihastuu ja he menevät naimisiin. Idea ja juonenkulku on sama kuin tuhansissa aikaisemmin kirjoitetuissa lauluteksteissä. Tarinan kaari ja lopputulos eivät myöskään yllätä kuulijaa. Tällainen teksti ei saisi patenttisuojaa, koska kaikki patentin hylkäämisen kriteerit täyttyisivät. Teoskynnys (onko sellaista edes pop- ja iskelmämusiikin osa-alueilla?) sitä vastoin ylittyy varmasti, vaikka teksti sävellettäisiin blues-kaavaan ja jätettäisiin kokonaan sovittamatta eli soitettaisiin levyille vain läpi. Tässä esimerkissä näkökulma on toinen kuin sivulla 9 käsittelemässäni osiossa, jossa purin laulutekstin osiin ja kritisoin tekijän oman panoksen vähäistä painoa teoskynnyksen ylittämiseksi, kun kyseessä on muunnelma.

Mediayhtiöt haluaisivat kumota tekijänoikeuslain pykälän 28, joka käsittelee teoksen muuttamis- ja edelleen luovutuskieltoa. Tekijälle kielto on suojan ja itsemääräämisoikeuden kannalta keskeinen. Tekijän kannalta ei ole mielekäästä, että jokainen luovutuksensaaja voisi omin päin lähteä muuttelemaan teosta. Tänä päivänä mikään ei estä tekijää ja luovutuksensaajaa yhteisymmärryksessä sopimaan muuttelusta. (Tontti 2011, 126.)

Muuttamis- ja edelleenluovutuskiellon kumoaminen tarkoittaisi sitä, ettei suojaa ja kontrollia olisi teokseksi saattamisen jälkeenkään, koska tällöin jo marginaalinen muutos takaisi uuden teoksen syntymisen. Lisäksi teoksia voisi käyttää ja luovuttaa käyttöön rajattomasti eri ympäristöihin. Pahimmillaan tämä voisi tarkoittaa sitä, että suuret mediatalot muuntelisivat, versioisivat ja laittaisivat nimiinsä kaikki haluamansa marginaalissa tehdyt teokset ja markkinoisivat ne niin, että alkuperäistä teosta ei no-teerattaisi lainkaan. Riittävän muuntelun jälkeen alkuperäisille tekijöille ei jäisi edes moraalisia oikeuksia teokseensa, koska olisi syntynyt jo kokonaan uusi teos. Vaikka alkuperäiset tekijät kokisivatkin tulleen väärin kohdelluiksi, olisi kynnyks syytteenostamisesta monikansallista yhtiötä vastaan korkea – eikä vähiten tekijänoikeuslain epämääräisyyden ansiosta.

3 LAINSÄÄDÄNTÖ JA TEKEMISEN VAPAUS

Lainsäädäntö sekä tekijän ja markkinavoimien intressit eivät nykypäivänä lyö kättä. Tekijä vetoaa lakiin toimeentulonsa turvatakseen ja kaupalliset toimijat haluavat markkinointimateriaalinsa ja tuotannontekijänsä mahdollisimman halvalla – jopa ilmaiseksi. Myös kuluttajien oikeustaju on jakautunut kahteen leiriin. Toisen pitävät taiteen tekemistä elinkeinona, jonka tuloksista tulee maksaa korvaus - toiset tulkitsevat taiteen yhteiseksi omaisuudeksi ja osaksi kulttuurijatkumoa, josta ei tarvitse maksaa mitään.

3.1 Väärinkäytös

Patenttioikeudessa tuotteen suojan edellytyksenä ei ole se, että tuote on täysin valmis. Tuotteen toteuttaessa patenttivaatimuksen tunnusmerkit, tuote saa suojan, vaikka siitä puuttuisi osia. Kirjallisuudessa lakia sovelletaan niin, että tuotteen täytyy olla olennaisilta osiltaan valmis. (Norrgård 2008, 62.)

Lauluteksti ja tekijänoikeuslaki eroavat edellä mainitusta räikeästi. Laulutekstille ei riitä edes se, että se on valmis. Lisäksi kappale olisi hyvä taltioida viralliselle äänilevyille, jotta teosilmoitukseen voitaisiin ilmoittaa teoksen virallinen kesto. Teoston teosilmoitukseen kirjataan muun muassa teoksen nimi (ja mahdollinen toinen nimi), kappaleen säveltäjä, sanoittaja/kääntäjä, sovittaja, kappaleen kesto, teoksen laji (vaikkapa rock), sävellysvuosi, esittävä kokoonpano ja tekijänoikeusmaksujen jakoprosentit. Musiikkikappaleen teosilmoitus on järkevää täyttää, kun edellä mainittuihin kohtiin on jotain laitettavaa. Tämä tarkoittaa käytännössä hetkeä, jolloin musiikkikappale on levytetty eli kappale on saanut sovitusasun ja virallisen keston. Pelkkä sävellettäväksi tarkoitettu teksti ei ole teosilmoituksessa muuta kuin otsikko kohdassa ”Teoksen nimi”. Kappaleen nimelle ei kuitenkaan haluta suojaa (eikä sitä edes voida saada), vaan laulutekstille. Tämä ei teosilmoituksen kautta onnistu, koska vasta sävelletty lauluteksti on musiikillinen teos.

Vuoden 1943 patenttilaissa edellytettiin patentin hakijoilta ”vilpöntä mieltä” (god tro). Vilpöntä mieltä on ymmärrettävä termi, mutta lakitekstissä se ei ole kovinkaan täsmällinen. Yhteispuhjoismaisessa patenttilainsäädännössä puhutaan väärinkäytöstä ja se sisältää vaatimuksen, että väärinkäytön tulee kohdistua suoraan patentinhakijaan itseensä. Tällä tarkoitetaan siis jonkinlaista sopimatonta menettelyä patentinhakijaa kohtaan, jolloin tieto keksinnöstä on hankittu oikeudettomasti patentinhakijalta. Väärinkäyttönä pidetään myös salassapitovelvollisuuden loukkaamista ja/tai keksinnöstä kertomista ennakkokäyttäjälle. (Norrgård 2008, 106-107.)

Väärinkäytösedellytyksen täyttyminen vaatii, että patentinhaltija ei ole itse vaikuttanut syntyneeseen tilanteeseen. Laissa edellytetään, että patentinhakija on kohtuudella tehnyt voitavansa, jotta väärinkäytöstä ei pääsisi syntymään. Lisäksi väärinkäytöksen on oltava esitettyjen näkökohtein valossa ilmeinen. (Norrgård 2008, 108.)

Ulkopuolisille säveltäjille tekstejään lähettävä kirjoittaja saattaa omatoimisesti hengen tuotteen alttiiksi väärinkäytöksille eli on itse vaikuttanut siihen, että teksti voi joutua ulkopuolisten tahojen käsiin ja loukkauksen kohteeksi. Kontrollointi on vaikeaa, luottamuksen täytyy toimia ja sattuman osuus täytyy unohtaa. Tämä tarkoittaa sitä, että suojaamattoman tekstin säveltäjä ei voi unohtaa tekstiä mihinkään tai muutoin vaarantaa tekstin joutumista väriin käsiin. Väärinkäytöstilanteessa ensiksi tekstistä teoksen luonut taho voittaa todennäköisesti oikeustaistelun. Väärinkäytöksen ilmeisyys on vaikea osoittaa, jollei tekstiä ole kopioitu sanasta sanaan – eli sitä on sopivasti muunneltu.

Oikeudenloukkauksilyksissä on usein vaikeaa antaa näyttö vahingon määrästä. Suoritekohtaisen kustannuslaskennan pohjana voidaan käyttää menetettyä äänite-myyntiä tai teoksen esityksistä saamatta jääneitä korvauksia. Laskelmat ovat aina likimääräisiä. (Sorvari 2007, 305.)

Tekijänoikeuksien rikkomisesta on säädetty eriasteisia rangaistuksia teon vahingolli-suuden mukaan. Tekijänoikeusrikkomuksen tunnusmerkistössä edellytetään ansio-tarkoitusta ja sitä, että loukkaava teko aiheuttaa huomattavaa haittaa loukatun oikeu-den haltijalle. Rangaistusuhkana on sakko tai enintään kahden vuoden vankeus. Lait-tomasti valmistettu aineisto voidaan lain mukaan tuomita hävitettäväksi. (Mäkäläinen 2001, 205.) En ole vielä kuullut ennakkotapauksesta, jossa äänitepainos olisi hävitet-ty tai poistettu myynnistä siitä syystä, että äänilevy sisältää tekijänoikeuksia loukkaa-vaa materiaalia. Yhteiskuntamoraalisista syistä näin on viime vuosisadalla yritetty toimia, mutta ei tekijänoikeudellisista syistä.

Mitä tarkoitetaan huomattavalla haitalla? Tekijälle aiheutunutta mielipahaa on hanka-la mitata tai hinnoitella. Huomattava haitta syntyy ansionmenetyksen muodossa yksi-tyiselle oikeudenomistajalle todennäköisesti aivan eri mittakaavassa kuin kustannus-yhtiölle. Teoksen levyttäneen artistin suosio, julkisuusarvo ja sitä kautta myyntivolyy-mit vaikuttavat osaltaan taloudellisen haitan suuruuteen. Myös artistin julkisuusarvon mittaaminen euroissa on vähintään yhtä hankalaa kuin yrityksen brändin arvottami-nen.

3.2 Tekijänoikeus ja teossuoja

Sanktiosäännösten suojaamiksi tuotteiksi tekijänoikeutta koskevassa rikoslaissa mainitaan kirjalliset ja taiteelliset teokset sekä kirjallisen tai taiteellisen teoksen taikka kansanperinteen esitys, äänilevy, filmi tai vastaava tallenne, radio- ja televisiolähetys, luettelo tai tietokanta sekä valokuva. Olennaista on aina ennen käyttöä selvittää, onko kyseessä suojaa nauttiva kohde. Mikäli suojan kohteelle asetetut edellytykset eivät täyty, ei oikeuden loukkaamisen seuraamuksillakaan ole merkitystä. (Sorvari 2007, 38-39.)

Tekijänoikeuslaki pilkkoo ja listaa varsin tarkasti ne kirjallisen teoksen osa-alueet, joita se ei suojaa. Oivaltava ja omaperäinen lauluteksti on kokoelma ideoita käsiteltävästä aiheesta, käsittelytavasta, yllättävistä vastakkainasetteluista, mielenkiintoisista sanavalinnoista ja uudessa kontekstissa esitetystä tiedosta. Edellä luetelluista osista luodulle kokonaisuudelle ei voi saada itsenäistä suojaa, kun kyseessä on lauluteksti. Lauluteksti on taidetta syntyessään, mutta teos vasta kun se on sävelletty. Se, että suoja ei voi saada ennen kuin teos on kokonaisuudessaan valmis, on iso puute.

Olennaista teoksen itsenäisyyden määrittelyssä on se, että teos on syntynyt ilman esikuvia tai ulkoisia rajoitteita ja ohjeita ja kopiaimatta jo olemassa olevia teoksia. Käsitteinä itsenäisyyttä, uutuutta ja omaperäisyyttä on mahdoton tarkkaan määritellä, mutta on täysin selvää, ettei toisen työn kopiaaminen voi olla uuden teoksen luomista. Pohjoismaisessa tekijänoikeudessa omaperäisyydellä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että teos on tekijänsä luovan työn tulos, jossa ilmenee jollakin tavalla tekijän persoonallisuus. On arvioitava tapauskohtaisesti, miten tekijän persoonallisuus teoksessa ilmenee. Vaikuttavia elementtejä tutkinnassa voivat olla teoksen elementtien valinnassa tehdyt ratkaisut kuitenkin sillä ehdolla, että pelkkä mekaaninen kokoonpano ei voi olla omaperäistä työskentelyä. Vaikka omaperäisyyden vaatimuksena ei ole absoluuttinen uutuus, on yksi näkökulma se, ettei kukaan muu olisi tullut samaan lopputulokseen ryhtyessään samaan työhön. Jos kaksi tekijää luo itsenäisesti toisistaan riippumatta samanlaisen teoksen, on molemmat työt suojattavia teoksia. Riitatilanteessa samanlaisten teosten syntyhistoriaa tutkitaan maantieteellisesti ja ajallisesti. (Sorvari 2007, 41-42.)

Kuinka voidaan vaatia ja edellyttää sitä, että vieraille artistille kirjoitetussa iskelmätekstissä ilmenee tekijän persoonallisuus? Työmääräyksessä saattaa jopa lukea, että teksti ei identifioitu (edes muodon puolesta) tekijäänsä vaan ennen kaikkea valmista laulua esittävään artistiin. Omaperäisyyden vaatimus on epämääräinen. Jos lopputuloksena on valmis lauluteksti, joka sisältää satoja sanoja, on erittäin epätodennäköistä, että kaksi, rakennetta myöten identtistä tekstiä syntyisi – siitäkin huolimatta, että tekijöille annettaisiin käyttöön tismalleen samat sanat. Kuten edellisestä lähdeviitteestä voi havaita, on hankalaa tulkita lakitekstiä, jossa esiintyvät sanajonot: ”arviotava tapauskohtaisesti” ja ”ilmenee jollakin tavalla”.

Suullisina esityksinä pidetään puheita, saarnoja ja selostuksia edellyttäen, että ne ovat itsenäisiä ja omaperäisiä. Valmisteltua puhetta voidaan pitää kaunokirjallisena ja selittävänä, kirjallisena teoksena ja esitystä lähioikeuksien piiriin kuuluvana. Olennaista on, ettei teoksen tarvitse olla kiinnitettynä millekään alustalle (esimerkiksi paperille) ollakseen suojaava työ. (Sorvari 2007, 46.)

Millaista olisi seurata oikeudenkäyntiä, jossa harjannostajaisissa ulkomuistista lausuttun (itsenäisen, omaperäisen ja valmistellun) puheen pitäjä vaatisi toiselta samansisältöisen puheen pitäjältä korvauksia? Mitä tapahtuisi, jos syytetyllä sattuisi olemaan kopioimastaan puheesta mukana paperiversio ja alkuperäisen puheen laatijalla ei? Todennäköisesti vahvemman todistusaineiston omaava (eli tässä tapauksessa puheen korvakuulolta kopioinut taho) voitaisi kiistan. Toinen, todennäköisempi vaihtoehto voisi olla se, että molemmat esitykset tulkittaisiin itsenäisiksi teoksiksi. Tässäkin tapauksessa syytteen nostanut osapuoli (eli alkuperäisen puheen laatija) maksaisi oikeudenkäyntikulut. Näin kävisi suurella todennäköisyydellä myös suojaamattomalle laulutekstille, jonka joku ehtisi levyttää (eli saattaa teokseksi) ennen originaalia.

Nopeiden verkkoyhteyksien myötä luvaton materiaali leviää nopeasti. Esimerkiksi dvd-levyjen suojaus murrettiin jo vuonna 2000. Suomen kielellä julkaistun materiaalin piratismi jää kuitenkin vähäiseksi johtuen pienestä väestöpohjasta ja eksoottisesta kielestä. Yksittäinen tekijänoikeudenhaltija voi suhteellisen helposti pitää silmällä oman materiaalinsa leviämistä internetissä. Materiaalien alkuperää voi yrittää selvittää Sam Spaden (www.samspade.org) kaltaisilla ohjelmilla. (Mäkäläinen 2001, 223.)

Suomenkielellä levytettyjä laulutekstejä löytyy laittomasti netistä varsin vähän. Omia tekstejä on varsin helppoa etsiä verkosta, mutta niiden poissaaminen sieltä on työlästä. Leimallista suomenkielisten tekstien luvattomalle ilmestymiselle nettiin on kausiluonteisuus. Ilmeisesti luvattomasti julkaistuja tekstejä ”puhdistetaan” palvelimilta ja sivustoilta säännöllisesti kustannusyhtiöiden ja tekijänoikeusjärjestöjen toimesta. Todekkoon, että tämä on puhdas oletus.

3.3 Immateriaalioikeudet ja lähioikeudet

Tekijänoikeus kuuluu immateriaalisiin eli aineettomiin oikeuksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että tekijänoikeus ja -suoja kohdistuvat johonkin muuhun kuin konkreettiseen omaisuuteen tai tavarahan – esimerkiksi sävellykseen tai sanoitukseen. Immateriaalioikeuksia ovat myös patentti-, tavaramerkki- ja mallisuoja. Immateriaalioikeuksien tarkoituksena on turvata reilun pelin säilyminen liike-elämässä ja kaupankäynnissä. Käytännössä tämä toteutuu niin, että kun joku tuo markkinoille uutuuden, on kohtuullista, ettei sitä saa heti sumeilematta kopioida. (Vuortama & Kerosuo 2004, 133.)

Musiikkikappaleella on usein säveltäjä, sanoittaja sekä sovittaja. Sävellys sovitetaan ja siihen liitetään sanat. Musiikin säveltäjä, sovittaja ja sanoittaja saavat itsenäiset oikeudet teososuksiinsa, mikäli teoskynnys ylittyy. Säveltäjän, sovittajan ja sanoittajan itsenäiset oikeudet johtavat siihen, että kokonaisuuteen liittyy eripituisia suoja-aikoja. (Mansala 2009, 27.)

Tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien ero on se, että tekijänoikeudet suojaavat itse teosta ja lähioikeudet teoksen esitystä tai tallennetta. Teos käsittää esityksen sisällön. Esitys tai tallenne taas suojaaa teoksen omaperäisyyttä. (Karhumaa ym. 2010, 189-191.)

Tekijänoikeudet ovat voimassa 70 vuotta tekijän kuolemasta. Lähioikeuksien pituus korotettiin 50 vuodesta 70 vuoteen suojatun teoksen julkaisemisvuoden päättymisestä. Pidennysesitys hyväksyttiin Euroopan Unionin toimesta 12.9.2011.

Tekijänoikeuden teoskäsitettä määriteltäessä keskeiseksi asiaksi nousee samanlaisuusarviointi. Kysymys tekijänoikeuden olemassaolosta tulee esille vain kahdessa tilanteessa: 1) joku katsoo luoneensa tekijänoikeuslain tarkoittaman teoksen, mutta muut (tai jotkut) katsovat, ettei teoskynnys ylity (oikeudenkäynnissä pyritään todistamaan, ettei oikeutta ole). 2) joku katsoo, että toinen jollakin käyttäytymisellään loukkaa hänen tekijänoikeuttaan tiettyyn teokseen (oikeudenkäynnissä pyritään todistamaan, että loukkaus on tapahtunut). Riitatilanteessa uutta teosta joudutaan vertailemaan useisiin aikaisempiin teoksiin (samanlaisuusarviointi), joka tekee prosesseista pitkiä ja vaikeita. Lisäksi teoksen pitäisi herättää kuulijoissa samuuselämyksen. Oikeuslaitoksen arvioitavaksi jää, mikä on riittävä otanta samuuselämyskokemuksia, jotta voidaan aukottomasti osoittaa, että loukkaus on tapahtunut eli kysymys on samasta teoksesta. (Haarmann 2006, 53.)

Varmin tapa suojata teos on julkaista se virallisena tallenteena. Teos saa julkaisun yhteydessä tunnustenumeron (ISRC-koodi), jolla teos voidaan identifioida. Julkisen esityksen pitäisi myös riittää teoksen julkiseksi tekemiseen. Televisiossa ja valtakunnallisessa radiossa esitetyt levyttämättömätkin kappaleet saavat usein riittävän julkisuuden ja tämä nostaa niiden plagiointikynnystä. Lisäksi suurimmasta osasta tv- ja radio-ohjelmia löytyy tallenne. Pienemmissä yhteyksissä, esimerkiksi klubi-keikoilla, julkisesti esitetty suojaamaton materiaali on alttiina salataktioidille ja sitä kautta plagioinnille.

3.4 Illuusio tekemisen vapaudesta

Tekijänoikeuslainsäädännön keskeinen tavoite on edistää vapaata henkistä luomistyötä. Perusoletuksena on, että tehokkaimmin tähän päästään, kun tekijälle tunnustetaan yksinoikeus teoksiinsa. Sopimusten kautta tekijä saa palkkion työnsä tulosten käyttämisestä. Aina ei tulla ajatelleeksi sitä, että aikaisemmin julkaistujen teosten suoja rajoittaa sitä, millaisia uusia teoksia voidaan ilman oikeudenhaltijoiden lupaa tehdä. Tästä näkökulmasta tekijänoikeus myös rajoittaa tekemisen oikeutta ja on jarruna uusien teoksien syntymiselle. Kansanmusiikki (esimerkiksi blues- ja folkmusiikki) pohjautuvat avoimen kääntämisen ja varioimisen vapaudelle. Myös länsimaisen tai-

teen historia on yhtä pitkä kuin lainailu taiteen perustana. Lainailun hyväksyttävyyys ja välttämättömyys ovat osa historiaamme. (Mylly & Lavapuro & Karo 2007, 12-14.)

Tekijänoikeutta puolustetaan yleensä kolmella väitteellä. 1) Kirjallisessa ja taiteellisessa muodossa ilmentyvän työn on tekijänoikeussuojan saadakseen ylitettävä teoskynnys. Tämä tarkoittaa vaatimusta teoksen suorasta suhteesta tekijän persoonaan. 2) Tekijänoikeus rakentuu muodon suojalle, eikä suojaa kaikentyyppisiä ilmaisuja, ideoita, aiheita ja tietoa. Siten se ei myöskään rajoita edellä mainittujen käyttämistä ja vastaanottamista. 3) Tekijänoikeus on rajoitettu yksinoikeus. Yhteiskunnallisten ja taloudellisten syiden vuoksi oikeuteen on sisään kirjoitettu rajoituksia (esimerkiksi sitaattioikeus). (Mylly ym. 2007, 17.)

Kuten jo aikaisemmin olen kirjoittanut, kirjallisten teosten teoskynnys on asetettu niin alas, ettei sitä käytännössä ole – pois lukien suora plagiointi. Se, että tekijänoikeus on muodon suoja, tarkoittaa tekstittäjälle sitä, että suojan saa teosmuoto. Ei auta, vaikka tekstittäjä keksisi täysin uuden tavan rytmittää, riimittää tai jäsentää tarinaansa. Tekijänoikeus ei suojaa tällaista uutta käsittelytapaa, mutta patenttioikeus tulkitsee vastaavanlaisen tapauksen toisin.

Tekijänoikeus ei sisällä kriteereitä omaperäisyyden erottelemiseksi epäitsenäisistä töistä. Tämä on keskeinen ongelma. Myös erottelu muodon ja ideoiden välillä osoitetaan paikoin myytilä. Esimerkiksi elokuvan tekijä tarvitsee filminsä esikuvana olevan kirjan kirjoittajalta luvan, vaikka elokuvan käsikirjoituksessa ei käytettäisi yhtään kirjassa olevaa lausetta. Selkeiden, objektiivisten kriteerien puutteessa ollaan riitatilanteissa aina tapauskohtaisen harkinnan varassa. (Mylly ym. 2007, 17-18.)

Sanoittaja nauttii muihin luovan alan ammattilaisiin nähden poikkeuksellisia lakisääteisiä etuja. Itse tekstin tekemisestä saa palkkion ja teoksen jokaisesta julkisesta esittämisestä maksetaan korvauksia kymmenien vuosien ajan. Jos vertaamme huonekalusuunnittelijan työtä laulunkirjoittajan työhön niin havaitsemme, että suunnittelija saa palkkion ainoastaan huonekalun suunnittelusta tai provision myynnin mukaan. Tekijänoikeuslakia soveltaen suunnittelijan pitäisi saada palkkio myös jälleenmyyjiltä, osittajilta sekä korvaus jokaisesta käyttökerrasta (tai mahdollisesta käyttökerrasta). Sa-

maa analogiaa noudattaen lääkärin pitäisi saada osingot parantamansa potilaan terveenä tekemästä työstä. (Leinonen 2007, 224.)

Elinkeinoelämä haluaa muuttaa tekijänoikeussuojaa ja lyhentää suoja-aikoja. Immateriaalisten teosten tekijät ja heidän etujärjestönsä ovat luoneet joidenkin mielestä kohtuuttomat rajoitukset teosten käytölle. Vastareaktionä on syntynyt piratismi.

Tekijänoikeus suojaa teoksia 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen. Tämä tarkoittaa sitä, että myös jälkipolvet saavat nauttia teosten rahallisesta arvosta. Tekijänoikeus pysyy tekijällä, vaikka teokset olisi tehty apurahoitettuna. Teosten oikeudet ovat myös käypää kauppatavaraa. Vaikka teoksen suoja-aika päättyy, vapautuvat vain taloudelliset hyödyntämisoikeudet. Tekijä säilyy ikuisesti teoksensa tekijänä, eikä hänen teostaan voi ottaa kenenkään muun nimiin. Immateriaalitalouden keskiössä ovat sisällöt, jotka leviävät nykYTEKNIKALLA tehokkaasti ja nopeasti. 2000-luvun alusta toiminut piraattiliike haluaisi yhteiskunnan, jossa kaikilla olisi vapaa pääsy kaikkeen ihmiskunnan tuottamaan tietoon ja kulttuuriin. Tämä tarkoittaisi tekijänoikeuksien ja suojajärjestelmien kumoamista. Lopulta kysymys on taitelijan toimeentulon mitätöimisestä, kun kukaan ei maksa työstä ja sen tuloksista. (Pohjola 2011, 53-55; Hiidenmaa 2011, 78.)

3.5 Lauluteksti kaupallisena tuotteena

Apurahajärjestelmää on kritisoitu usein julkisesti ja kulttuurin toimintaperiaatteita on verrattu liike-elämään logiikkaan. Piraattipuolue on ehdottanut, että ainoastaan kaupallisesti menestyksekkäistä kulttuurista pitäisi maksaa. Kirjoittaminen ei kuitenkaan ole ammattilaisille harrastus, joka tulisi rahoittaa muulla toiminnalla. Kulttuurimme ja yhteiskuntamme ovat riippuvaisia teksteistä. Tietojen saantia ja kehitystä ei voi edollistaa sillä, että jotkut vain sattuisivat harrastamaan ajatteleminen ja kirjoittamista. Se, että kirjailijan teoksia ei myydä sitä määrää, että niistä saisi toimeentulon, ei vaikuta tekijänoikeuteen. Saamenkielisiä kirjoja ja marginaalitekstejä tarvitaan, vaikka jos lukijakunnan pienuus vaikuttaa siihen, että mittavaa toimeentuloa kirjoittajille ei synny. Ei siis voida ajatella, että tietoa jaetaan vain niillä aloilla tai kielillä, joilla on markkinoiden tai piraattien mielestä riittävästi käyttäjiä. (Pohjola 2011, 55; Hiidenmaa 2011, 76-77.)

Pienellä kielialueella operoiva tekstinkirjoittaja on riippuvainen kaikista saamistaan tuloista. Tekijänoikeustulot ovat monelle sanoittajalle toimeentulon ehto. Tästä syystä olisi erittäin tärkeää, että Suomen kokoisissa maissa olisi aukoton lakikokoelma ja säännöstö tekstien suojaksi. Marginaalimusiikin parissa työskentelevät tekstittäjät eivät saa kaikkia kirjoittamiaan lauluja koskaan julkaisuille ja harrastajat eivät välttämättä kuulu edes Teostoon. Puoliammattilaisten tekemiä tuntemattomia tekstejä onkin varsin vaivatonta pienin muunteluin laittaa omiin nimiin, johtuen alkuperäisten tekstien ja niiden tekijöiden alhaisesta julkisuusstatuksesta. Tekijöiden keskuudessa tätä tuskin tapahtuu, johtuen kielialueen ja tekstittäjien määrän pienuudesta. Mikäli monikansalliset mediayhtiöt eivät saa vaatimuksiaan läpi teossuojan heikentämiseksi, en ihmettelisi, jos tulevaisuudessa kokonaisia teoksia julkaistaisiin luvottomasti. Tämän vuoksi tekijänoikeuslaki olisi tärkeää määritellä musiikkiteoksen osat suojatuiksi jo ennen teokseksi julistamista.

Tutkimus, ajattelu, kirjoittaminen ja taiteen tekeminen ovat edelleen enemmän tai vähemmän epämääräistä puuhailua, josta ei kukaan haluaisi maksaa mitään. Luovan työn tekijä joutuu usein taistelemaan siitä, että hänen tekijyytensä ja teoksensa saisi tunnustusta. Tekijänoikeus näyttäisi takaavan tämän varmimmin. Tekijänoikeus (copyright) on väline, jolla älyllistä ja taiteellista tekemistä muutetaan tavaraksi, hinnoitellaan ja myydään markkinoilla. Luovalla työllä ja sen tuotteilla on kolme perustavaa ominaisuutta: 1) Mitään ei luoda tyhjästä. Ideat ja sanat rakentuvat olemassa olevasta inhimillisestä tietämyksestä. 2) Luovat ideat eivät käyttämällä kulu. Klassisiin viisauksiin nojataan edelleen ja evergreenit eivät vanhene. 3) Luova teos tai idea ei ole mitään, jos sitä ei käytetä. Runo on olemassa vasta kun se luetaan. (Rajanti 2011, 84-86.)

Perinteinen markkinatalous nojaa siihen ajatukseen, että se joka pystyy tekemään samaa tuotetta kilpailijaa halvemmalla, menestyy. Malli toimii huonosti silloin, kun panostukset (ajalliset tai taloudelliset) kohdistuvat tuotannon alkupäähän. Selvimmin tämä näkyy luovassa työssä. Esimerkiksi kirjan kirjoittaminen vaatii moninkertaisen työmäärän verrattuna teoksen painotyöhön. Sama pätee kustannuksiin. Tekijänoikeus pyrkii tasaamaan edellä mainittua epäsuhtaa kopiointimaksuilla. Teos voi myös nauttia tavaramerkkisuojaa, kuten vaikkapa Harry Potter–tuotteet. Jo pelkästään Har-

ry Potter kirjoissa on loputon joukko sanoja, joita ei saa vapaasti käyttää. Monikansallinen Time Warner –yhtiö hallinnoi Harry Potter -kirjoja, johdannaisteoksia, tavaroita sekä teksteissä ilmeneviä yksittäisiä sanoja ja ilmaisuja. Harry Potterilla ei toisin sanoen saa tehdä juuri mitään ilman Time Warnerin lupaa. Sanomalehtien lastensivut tai televisio-ohjelmat eivät voi julkaista Potter-hahmoihin perustuvia lasten tekemiä piirroskuvia tai niistä johdettuja tarinoita. Harry Potter -tarinoita ei voi myöskään kertoa edelleen, sillä yhtiöllä on yksinoikeus teoksiin liittyvään ilmaisuun. Voiko siis kielen pilkkoa paloiksi, jotka joku omistaa? Tekijäoikeussuojan mukaan ei, mutta tavaramerkkisuojan mukaan kyllä. (Tarvainen 2011, 91; Koli 2011, 116-118.)

Tavaramerkkisuojaan verrattuna tekijäoikeussuoja on kuin sateenvarjo ilman kangasta. Kuten jo aikaisemmin on käynyt ilmi, tekijäoikeus ei suojaa ideaa, aihetta eikä menetelmää. Voidaan siis oikeutetusti kysyä: mitä se oikeastaan suojaa? Vastaus: se suojaa vain ja ainoastaan valmiin teoksen. Tavaramerkkisuojan siipien suojaan voi laittaa rajattomasti tavaroita, teoksia ja niiden osia - kuinka pieniä tahansa. Onko oikein, että yksittäisiä sanoja voidaan suojata eli estää niiden käyttö ilman korvausta?

4 TEEMAHAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Toteutin teemahaastatteluni ryhmähaastatteluna ja tentattavanani oli kolme laulutekstejä kirjoittavaa muusikkoa, jotka esittelen lyhyesti myöhemmin työssäni. Tarkoituksenani oli syventää näkökulmia tekstittäjän työhön sekä niitä koskeviin tekijän oikeuksiin. Tämän keskustelun pohjalta esittelin kehittelemäni verkkopohjaisen menetelmän säveltämättömien laulutekstien suojan parantamiseksi (jäljempänä tekstiserveri) ja pyysin siihen asiantuntijoilta kommentteja ja parannusehdotuksia. Tiivistetysti tekstiserveri on siis internetissä toimiva alusta, jolle laulutekstien tekijät voivat käydä omatoimisesti tallettamassa tekstiversioitaan ennen teossuojaa.

Aluksi aioin tehdä haastattelut pelkästään puhelimitse tiukahkoa kysymysrunkoa käyttäen ja litteroida ne kirjallisiksi dokumenteiksi. Päädyin kuitenkin lopulta kokoaan ja teemoiltaan selkeästi rajattuun haastatteluun livenä, jossa ärsykkeiden anta-

minen ja niihin reagoiminen voisi tuottaa uutta arvokasta tietoa. Tämän jälkeen järjestin kommentit leikkaa ja liitä-menetelmällä asiakokonaisuuksittain ja vedin niiden perusteella johtopäätöksiä. Kokonaisuudesta syntyi johtopäätöksiä, tulkintoja ja uutta tietoa sekä menetelmällisiä kehitysideoita opinnäytetyöhöni. Rehellisyyden nimessä on sanottava, että tiukemmalla strukturoinnilla ja paremmalla johtamistaidolla olisi ollut työssäni käyttöä. Haastattelu tuotti kuitenkin tulkittavaa materiaalia, jonka sisältöön olen tyytyväinen.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus ja fokusryhmä

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston hankintatapoja ovat haastattelu, havainnointi ja erilaisten valmiiden dokumenttien, kuten päiväkirjojen tai videoiden kerääminen. Aineisto on pääsääntöisesti ei-numeerisessa muodossa. Kvalitatiivinen tutkimusaineisto on yleensä määrältään pieni. Havainnointi tapahtuu systemaattisesti ja ennalta määrättyä kohdetta pyritään havainnoimaan tarkasti. Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja vapaamuotoisen avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että se etenee ennakkoon mietittyjen teemojen varassa. Teemahaastattelussa kysymysalue on pääpiirteiltään määritelty ja osallistujamäärä on melko pieni. Teemahaastattelu voidaan toteuttaa yksilö- tai ryhmähaastatteluna. RHaastattelutilanteessa käytetään hyväksi haastateltavien vuorovaikutusta. Ryhmähaastattelun etuna on nopeampi tiedon saanti useammalta henkilöltä yhtä aikaa sekä keskustelun runsaus.. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 21-41.)

Haastattelussani työtä helpotti, se että kaikki haastatteluun osallistuneet omasivat vuosien kokemuksen musiikin ja laulukirjoittamisen saroilta. Kaikki puhuivat niin sanotusti samaa kieltä, joten vuorovaikutus toimi mallikkaasti. Myös ajallisesti sekä teemoittain selkeisiin osiin jaettu haastattelurunko helpotti työtäni. Pidin myös huolen siitä, etteivät haastateltavat väsyneet käsiteltäviin aiheisiin. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, etten palauttanut keskustelua välittömästi aiheeseen jos siitä poikettiin.

Täsmä- eli fokusryhmähaastattelu on ryhmähaastattelun alalaji, jossa moderaattori on miettinyt valmiiksi haastattelun aiheet. Fokusryhmiä käytetään usein, kun arvioidaan käyttäjien tarpeita ja tunteita. Monissa tapauksissa on perusteltua, että fokus-

ryhmä kootaan sekä järjestelmän suunnitteluvaiheessa että sen jälkeen, kun järjestelmä on ollut jo jonkin aikaa käytössä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41.)

Haastattelun vahvuutena on joustavuus ja monipuolisuus. Lisäksi aineiston keruuseen voi vaikuttaa täsmennyksin ja täydennyksin haastattelun edetessä. Monesti myös omin sanoin asian esittäminen on haastattelijalle luontevampaa ja miellyttävämpää. Kysymysten suunnittelijan täytyy miettiä tarkoin kysymysten määrä ja laajuus suhteutettuna käytössä olevaan aikaan. Haastattelu on myös herkkä ulkoisille häiriöille. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42-43.)

Mielestäni haastattelun aiheäärä ja -rajaus oli sopiva. Litteroidessa tuntui siltä, että myös tutkimusmetodin valinta osui nappiin. Näin jälkikäteen sanottuna, en oikein keksi, millä muulla menetelmällä olisin päässyt vastaavaan tulokseen. Olisi jopa tuntunut vähän omituiselta laittaa ilmaisutaiteen parissa työskentelevät henkilöt vastailemaan lomakekyselyyn tai rastittamaan monivalintatehtäviä.

4.2 Haastattelun suunnittelu ja opinnäytetyön tilaaja

Yksi opinnäytetyöni kantavia ajatuksia oli se, että halusin saada oman näkökulmani lisäksi muidenkin tekijöiden äänen kuuluville. Tästä syystä päädyin käyttämään haastattelua tutkimusmenetelmänäni. Tarkoitukseni oli saada vahvistus aiheeni tähdellisyyteen sekä puhtaasti ottaa vinkkejä alalla kauan olleilta henkilöiltä tekstiserveriä varten.

Suomen Maaseutumusiikkiyhdistys ry. (jäljempänä SMMY) on perustettu 11.8.2009. Se on puoluepoliittisesti sitoutumaton ja sen kotipaikka on Tampere. Yhdistyksen puheenjohtaja on muusikko Marko Aho ja hallituksen jäseniä on neljä. Yhdistyksen ydintoimintaan kuuluu marginaalimusiikin (lähinnä underground- ja outlawcountry) kannatustoiminta niin tapahtumin kuin julkaisuinkin. Yhdistyksen verkkolehti, Suomen Maaseutumusiikkisanomat, ilmestyy kolme kertaa vuodessa. Jäsenistö koostuu varsinaisista jäsenistä ja kannatusjäsenistä. Suurin osa yhdistyksen ympärillä aktiivisesti toimivasta joukosta on muusikoita ja laulunkirjoittajia. Syy siihen, miksi SMMY ry on mitä mainioin tilaaja työlleni on se, että yhdistyksen ydintoimintoihin on kirjattu tutki-

mus-, tiedotus- ja julkaisutoiminta. Tiedotus- ja julkaisutoimintaa yhdistys on harjoittanut alusta saakka. Tämän opinnäytetyön myötä myös tutkimustoiminta pienimuotoisesti käynnistyi.

Haastattelutilanne täytyy suunnitella huolellisesti ja miettiä jo valmiiksi saadun aineiston tallennus- ja analysointitapa. Haastattelun toteutusympäristö on tärkeä. Ajoitus on myös tärkeää, koska haastattelijan ja haastateltavien vireystila vaikuttaa haastattelun kulkuun ja mielipiteiden vaihdon vilkkauteen. Haastattelijan täytyy pystyä luomaan avoin ja vuorovaikutteinen tunnelma ja saada haastateltavat viihtymään tilanteessa. Myös haastateltavien johdattaminen haastattelun aihepiiriin ja tutkimuksen tarkoitukseen on hyvä selventää heti alkuvaiheessa. Haastateltavien on myös hyvä tietää, miksi juuri heidät on haastateltaviksi kutsuttu. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 44-45)

Jotta ylipäättäen oli mahdollista saada näinkin monta ilta- ja viikonlopputyöläistä yhtä aikaa haastattelupöydän ääreen, täytyi keksiä kokoontumiselle joku muukin syy kuin opinnäytetyöni teemahaastattelu. Tämän takia kokoontumispaikaksemme valikoitui, logistisistakin syistä, Finnvoice-Studio Järvenpäässä. Teemahaastattelun jälkeen siis äänitimme muutamia lauluraitoja vuodenvaihteessa julkaistavalle ep:lle. Myös maukkaalla ruoalla ja miedolla mallasjuomalla oli kohtuullisen helppo houkutella taitelijoita paikalle. Katetussa pöydässä tarinointi luistikin mallikkaasti.

Valitsin muutaman selkeän aiheen, josta halusin puhuttavan. Suoria kysymyksiä en edes esittänyt, vaan alustin aiheen ja annoin haastateltavien uida keskusteluun parhaaksi katsomallaan hetkellä. Aikaa varasin aihetta kohden noin 45 minuuttia.

Haastatteluni aiheet olivat järjestyksessä: 1) sanoittajan työ ja arki, 2) sanoittajan tekijänoikeudet ja niiden tulkinta sekä 3) tekstiserveri ja sen käyttö. Kohtiin 1) ja 2) haastateltavani eivät lähdemateriaalia tarvinneet, koska työkokemusta tekstittämisestä oli vuosia ja Teostoon merkittyjen laulujen määrä liikkui sadoissa. Varmuuden vuoksi olin ottanut pöydälle muutamia suomalaisia tekstintekijöitä ja tekstin tekemistä käsitteleviä teoksia (mm. siteeraamani Harri Rinteen Juice-kirjan), mutta eipä niihin juurikaan koskettu. Tekstiserverin perusajatuksen olin esitellyt Marko Aholle jo keväällä ja alkuviikosta päivitetyn version puhelimessa. Referoin idean palvelusta alustukseksi muillekin haastateltaville. Sain muutamia arvokkaita tar-

kennuksia ja lisäyksiä aiheeseen. Olen kirjannut ne osioon 6, jossa esittelen tekstiserverin ja sen toimintaperiaatteen.

4.3 Haastattelutilanne

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelujen aikana tutkija ei useinkaan ehdi tehdä muistiinpanoja. Tämän takia haastattelut nauhoitetaan tai videoidaan. Haastattelut kirjoitetaan lopuksi puhtaaksi. Tätä toimenpidettä kutsutaan litteroinniksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston tulkinta on merkittävässä roolissa. Tulkinta tarkoittaa asioiden selittämistä ymmärrettävässä muodossa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48)

Äänityskalustoksi valitsin MacBook –tietokoneen, ProTools 7 -äänitysohjelman ja AKG:n C-414 kondensaattorimikrofonin. Halusin tallentaa keskustelut tietokoneen kiintolevylle siitä syystä, että haastattelun lomassa söimme ja äänitys sai olla päällä koko ajan. En halunnut, että jotain arvokasta karkaa ulottumattomiin vain sen takia, että nauha ei pyöri tai se on loppunut. Keskustelun editointi kävi kätevästi, mutta materiaalin määrän ja laadun vuoksi hitaasti digitaalisessa ympäristössä. Haastattelu-materiaalia kertyi yhteensä vajaat kolme tuntia, joka editoimalla tyypistyi kahteen tuntiin.

Kokoontuminen haastatteluun tapahtui kello 16:30. Haastattelun alussa ei tarvinnut suorittaa esittelyä, vaan pääsimme suoraan kiinni aiheeseen. Kaikki olivat enemmän tai vähemmän törmänneet musiikin parissa toisiinsa. Yhteinen sävel keskusteluun löytyi heti ja tarjoamiani aiheita puitiin niin yleisellä tasolla kuin omakohtaisia kokemuksia vaihtaen. Melko nopeasti haastattelun edetessä sain huomata myös sen, että keskustelu rönkyili vahvasti. Kovalevylle kertyi materiaalia musiikkitalon aikatauluongelmista, lintukiikareiden hankintaperusteista ja monesta muustakin johonkin toiseen opinnäytetyöhön sopivasta aiheesta melkoisesti. Yritin parhaani mukaan, mutta ilman väkisin vääntämistä, saada taiteilijakaartin pysymään antamassani aiheessa. Raskasta se hetkittäin oli. Puheenjohtajan nuija ei taida oikein istua käteeni. Ruokailun yhteydessä ja välittömästi sen jälkeen sain tärkeimmät tekstiserveriin liittyvät keskustelut tallennettua kiintolevylle. Noin kello 20:00 haastattelu oli ohi ja siirryimme (musiikin)äänitystöihin.

4.4 Haastattelun purku ja johtopäätökset

Haastateltavien vähäisestä määrästä huolimatta haastattelumateriaalia syntyy yleensä runsaasti. Tämä johtuu siitä, että haastateltavat saavat vastata omin sanoin. Aineisto kannattaakin purkaa mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Tuoreessa muistissa olevan haastattelumateriaalin epäselvyydet ja puuttuvat tiedot on helpompi kartoittaa järjestämistä varten. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Haastatteluaineiston analyysi tapahtui haastattelua seuraavana päivänä refleктоimalla sitä tekijänoikeuslakiin, vallalla oleviin käytäntöihin, olettamuksiin ja jopa väärinymmärryksiin. Tämä ei välttämättä täytä kaikkia tieteellisen päättelyn tunnusmerkkejä, mutta tekijänoikeuksista on (jo lakitekstin epämääräisyydenkin takia) niin paljon toisistaan poikkeavia mielikuvia ja vääriä tulkintoja, että reflektointi täytyi alkuvaiheessa pitää muodoltaan väljänä.

Raakamateriaalia syntyi siis kolmen tunnin verran. Tästä tunti oli joko silkkaa tyhjää käyntiä tai aiheen ulkopuolista keskustelua. Teemahaastattelun editointi alkoi siis haastatteluraidan siivoamisella. Tämän jälkeen tein editoriin neljä raitaa lisää, jotka nimesin seuraavasti: Track_01: Sanoittajan työ ja rooli, Track_02: Tekijänoikeudet, Track_03: Käännökset ja muuntelu ja Track_04: Tekstiserverin kehittäminen. Näistä ääniraidoista ryhdyin kyhäämään kokonaisia ajatusrakenteita ensin teemoiksi ja sitten johdonmukaiseksi tekstiksi. Litterointi tapahtui siis auditiivisessä ympäristössä ja asiatekstin viimeistely tekstinkäsittelylaitteella. Alkuperäinen suunnitelmani oli, että saisin laajahkon haastattelumateriaalini tiivistettyä asiakokonaisuuksittain muutamaan sivuun - ja näin myös kävi.

Sovimme tilaajani kanssa, että pidämme yhteyttä tekstiserveriä koskevissa asioissa vähintään kuukausittain. Haastateltavat antoivat suostumuksensa aineiston opinnäytetyökäyttöön ja minulle luvan vapaaseen editointiin. Vapaa editointi tarkoitti tässä tapauksessa sitä, ettei puheenvuoroja tarvinnut identifioida - ellen niin halunnut tehdä. Suorissa sitaateissa mainitsin toki haastateltavan nimen, mutta muutoin käsittelin vain anonyymisti asiaa. Tämä joudutti työtäni kovasti, koska haastattelumateriaalia ei tarvinnut hyväksyttää tai luetuttaa kesken opinnäytetyö-

prosessin. Tarkoituksenamme on kokoontua samalla fokusryhmällä sitten, kun tekstiserveri on toiminut puoli vuotta arvioidaksemme sen toimintaa ja parantelemaan palvelua.

Teemahaastattelu osoittautui toimivaksi tavaksi saada tietoa käsitellyistä aiheista. Jäin kuitenkin kaipaamaan lisää haastateltavien yksilöllisiä mielipiteitä. Ryhmähaastattelua purkaessa tuli tunne, että lähes kaikki puhuttu oli kollektiivista, kuin yhdestä suusta sanottua. Tästä syystä en ole kuin muutamassa tapauksessa käyttänyt sitaatteja ja yksilöinyt puheenvuoroja. Kaikesta huolimatta sisällöllinen tavoite mielestäni täyttyi. Jos joskus toiste käytän ryhmähaastattelua tutkimusmenetelmänä, aion täydentää ryhmäpuheenvuorot tarvittaessa yhdellä tai kahdella yksilöhaastattelulla.

5 RYHMÄHAASTATTELU JÄRVENPÄÄSSÄ 26.8.2011

Sanoittajan tekijänoikeuksia käsittelevään teemahaastatteluun osallistui viisi musiikkia ammatikseen tai toimekseen kirjoittavaa henkilöä: muusikko-äänittäjä Kalle Vanhapelto, muusikko-lauluntekijä Marko Aho, sekä laulaja-tekstintekijä Pekka Myllykoski. Osallistujista kaikki kirjoittavat laulutekstejä. Tästä syystä halusin sisällyttää haastatteluuni myös osion siitä, kuinka tekstejä tehdään ja millaista on sanoittajan työ. Tekstin tekemisen perusteita on hyvä tuntea ennen kuin itse ryhtyy vakavammin lauluja laatimaan. Kaksi haastateltavistani myös säveltää musiikkia. Osallistujista Marko Aholla on lisäksi vankka kokemus äänitetuotannosta sekä markkinoinnista ja jakelusta.

5.1 Sanoittajan työ ja tekijänoikeus

Kuinka tekstejä tehdään? Joillekin on luontevaa rakennella tekstejä jo olemassa olevien melodioiden päälle. Jotkut suoltavat rytmisesti valmista laulettavaa ilman, että nuottikuvaa tai yhtään soitinta olisi edes näköpiirissä. Jotkut tekevät sanoituksensa

samaan aikaan kuin säveltävät. Tapoja on monia ja sekatekniikoitakin käytetään. Tärkeintä on, että uutta laulettavaa saadaan aikaan. On myös tapauksia, jolloin tekstiä ei vain ota syntyäkseen. Pekka Myllykoski kertoo: ”Mulla on jo monta vuotta ollut sellainen tunne, että kaikesta on jo ehditty sanoa kaikki tai ainakin tarpeeksi. Siis niin, että mulla ei kerta kaikkiaan ole mitään mielenkiintoa väkisin keksiä jostain loppuun kalutusta aiheesta vielä yhtä tapaa käsitellä sitä. Jotkuthan kutsuvat tätä hienosti termillä writers block.”

Yleensä on varsin helppo saada lentävästä ideasta syntymään puolitoista säkeistöä tarinaa ja vielä kelvollinen kertosäe. Loppujen säkeistöjen sorvaaminen on yleensä raakaa työtä. Sanoittajan työ vaatii pitkäjänteisyyttä ja ammattitaitoa. Keskeneräisiä tekstejä on varmasti vähintään yhtä paljon kuin valmiitakin. Ideat ja inspiraatio kävelevät harvoin vastaan - ne täytyy ärsyttää ulos luolastaan. Alkoholi voi joskus aikaansaada luovan olotilan, mutta loppuillasta kuolemattomilta tuntuvat ajatukset joutavat usein aamulla roskasankoon.

Sanoittajan työ on tilanneriippuvaista. Tilaustyötä tehdessä saattaa saada hyvinkin tarkat raamit siitä, miten jokin aihe pitää käsitellä. Omissa töissä voi odottaa sitä suurta oivallusta tai hakea inspiraatiota kirjoista, lehdistä ja äänilevyiltä. Ideat pitäisi pystyä hyödyntämään korkealla prosentilla, koska juuri niistä prosessi lähtee liikkeelle. Aina hyväkään idea ei kannu laulutekstiksi asti – tai sitten kaksi viimeistä säkeistöä on väkisin väännetyt oloisia. Tällöin kannattaa miettiä olisiko idea hyödynnettävissä vaikkapa runoksi tai ajatelmaksi. Yhtäältä sanoittajan työ on jatkuvaa ympäristön tarkkailua ja ideoiden hakemista ja toisaalta tekstin tuottamista haluttuun rytmiseen raamiin.

Harri Rinne on kirjassaan ”Juice on (Juice off)” todennut sanoittaja työstä näin: ”Tiedän itsestäni, että laulujen tekemisen mahdollistaa vain arkiminän, päiväminän unohtaminen; päivä on vääjäämättä konkreettista ja täsmällistä ajattelua, keskittymistä hengissä pysymiseen – vaikka vain autolla ajoa – yritystä 24-tuntiseen vastuulliseen vanhemmuuteen jne. jne. Yöminän, joka niitä lauluja tekee, tulee olla vapaa kellosta, matematiikasta ja logiikasta. Vasta silloin voi avata kaikki alitajunnan ovet ja päästää sisään aivoihin sen, mitä kulloinkin on tullakseen.” (Rinne 2002, 163.)

Kun puhutaan perinteisestä pop-musiikista, on tekijänoikeusmaksujen perusjakoprosentti hieman vääristynyt (jakoprosentin voivat tekijät toki sopia kappalekohtaisesti haluamallaan tavalla). Iskelmä- tai rock-kappaleen säveltäjä ja sanoittaja saavat oletuksena saman osuuden tekijäkorvauksia. Usein edellä mainittujen tyyllilajien musiikissa säveltäjän tarvitsee luoda säkeistön ja kertosaäkeen melodia vain kerran ja osia toistetaan samanlaisina halutussa järjestyksessä. Sanoittaja sitä vastoin kirjoittaa jokaiseen säkeistöön uuden, itsenäisen osan tarinaa. Näin ollen voisi ajatella, että pop-musiikissa oletuksena olisi vaikkapa 40/60 jako säveltäjän ja sanoittajan kesken. Tasajakoa voisi soveltaa kevyessä musiikissa vain silloin, kun säveltäjä on tehnyt kappaleeseen merkittävän riffin tai muun määräävän instrumentaalisen osuuden, muokannut säkeistöjen kudosta toisistaan poikkeaviksi tai muutoin tuonut erityistä musiikillista lisäarvoa kappaleeseen.

Tekstittäjän ja säveltäjän yhteistyötä ja työnkuvaa voi tarkastella siitä näkökulmasta, kumpi osapuoli on tilaajan roolissa. Ensimmäisessä tapauksessa säveltäjä saa tekstittäjältä valmiin tekstin. Asiansa hallitseva kirjoittaja on jo valmiiksi laatinut tekstiin sopivat loppusoinnut eli riimit ja laittanut tekstin pitkin vokaalein elämään eli svengaamaan tai sitten kompuroimaan hauskesti lyhyitä tavuja käyttämällä. Tavujen ja rivien pituudet ovat itse asiassa jo iso osa sävellystä ja rakennetta. Pitkän tavun kohdalle tulee automaattisesti pitkä nuotti ja lyhyen tavun kohdalle lyhyt nuotti. Poikkeuksiakin toki on. Teksti antaa määräävän suunnan myös rytmikalle. Säveltäjän tehtäväksi jää valita tekstiraamiin nuoteille sopivat sävelkorkeudet, jotka sopivat jatkumossa toisiinsa ja lisätä tauot. Näin syntynyt melodia tuetaan soinnuttamalla se.

Kun tekstittäjä saa valmiin nuotin tai nauhoitetun melodian on tilanne toinen. Etukäteen tehty sävellystyö ei useinkaan palvele tekstittäjää niin kuin teksti säveltäjää. Tämä johtuu siitä, että tekstintekijän on sovittava olemassa oleville nuottiarvoille sopivat tavut – ja aikaan saada niiden päälle looginen tarina. Tavua ei voi verrata nuottiin – muutenhan mikä tahansa nuottikuvaan istuva sopivan mittainen tavu olisi kelvollinen. Tekstittäjä ei kuitenkaan voi kirjoittaa tekstiksi pelkkää la-la-laata. Jo pelkkä ymmärrettävän puheen tuottaminen valmiin nuottikuvan mukaan on vaikeaa – saati sitten nasevasti riimitetyn, johdonmukaisesti etenevän ja svengaavan laulutekstin tekeminen. Nuottikuva sitoo tekstittäjän kädet, kun taas säveltäjä saa tekstistä

apua työhönsä. Näin ei tietenkään tapahdu aina, mutta varsinkin pop-musiikissa usein.

Runo on varsin vaivatonta pitää muun maailman tietämättömissä ennen julkaisua – ja sen myötä ilman tekijänoikeussuojaa. Laulutekstit ovat siis ennen julkaisuaan varsin turvattomia yksiköitä, varsinkin jos niitä joudutaan lähettämään säveltäjille, julkaisemaan puolivalmiina esittelylevyillä tai esittämään keikoilla. Ideoista, oivalluksista ja aiheiden poikkeavista käsittelytavoista ollaan kiinnostuneita ja niitä myös varastetaan.

Sanoittajan suoja on huomattavan huono, vaikka kyseessä olisi levytetty teksti. Sävelmien ja sovitusten kohdalla tilanne on ainakin teoriassa toinen. Teosto on listannut 14-kohtaisen listan muunnoksista, jotka eivät oikeuta sävelmän uudelleen sovittaa (eli muuntelijaa) jako-osuuteen:

1. dynaamisten ja agogisten merkintöjen laadinta
2. fraseeraus- ja sormitusmerkintä
3. urkujen rekisteröintimerkintä
4. esitykselliset viitteet tai esittäjän tulkinnallinen panos
5. alkuperäisversiossa olevien virheiden korjaaminen tai muu vastaava toimituksellinen panos
6. historiallisen tai muun vastaavan notaation muuttaminen tavanomaiselle nuotikirjoitukselle
7. soitintaminen ilman luovaa panosta
8. helponnettujen (yksinkertaistettujen kai olisi parempi sana) versioiden laatiminen esittäjistölle tai yksittäisille soittimille (esim. alkuperäisten äänien vähentäminen, yksinkertaistaminen yms.)
9. sointumerkkien liittäminen melodiaan, kenraalibasson nuotintaminen tai tyyllillisen elementinlisääminen ilman luovaa panosta
10. teoksen tai yksittäisten äänien siirtäminen toiseen äänialaan tai toisille soittimille tai lauluäänille (transponoinnit ja puhtaat transkriptiot)
11. kaksinnusten tai rinnakkaisäänien lisääminen tai poistaminen
12. sovituskäsitelmien tekeminen esim. kuulonvaraisesti
13. koristekuvioiden lisääminen

14. muiden vastaavanlaisten muutosten tekeminen.

Listasta huomaa, kuinka vaikeaa on tehdä pykälien mukainen uusi sovitus olemassa olevaan sävelmään. Tekstin muuntelua, muuttamista tai lainaamista koskevaa vastaavaa kriteeristöä ei ole laadittu. Syytä olisi. Toisaalta Teoston laatimaa sovitustalista on pop-musiikissa usein mahdotonta noudattaa, koska vaikkapa pop-musiikin elementit ovat usein hyvin yksinkertaisia. Onko esimerkiksi kitaristi Esa Pulliaisen soittamat rautalankaversiot iskelmäklassikoista edellä nähdyn listan mukaisia sovituksia? Tekijänsä näköisiä ja tunnistettavia ne ovat, mutta kriteerit eivät aina täyty. Uuden sovituksen vaatimuksena on lisätä teokseen uusia musiikillisia elementtejä – ei vain hyödyntää olemassa olevia. Kuunnelkaapa vaikka The Renegadesin alkuperäinen ”My heart must do the crying” ja sen perään Topi Sorsakoski & Agentsin ”Salattu suru”. Merkkejä normien mukaisesta sovitystyöstä ei löydy. Tästä huolimatta sovittajosuuden oikeutusta Pulliaisen tapauksessa tuskin kyseenalaistaa kukaan. Mitenkään olisi asia laulutekstin muokkaamisen tapauksessa, jos sitä verrattaisiin yhtä kevyin perustein tehtyyn sovitystyöhön? Silloinhan laulusolistia (eli tekstin instrumentaatiota) vaihtamalla voisi ottaa kunnian muunnelmasta (tekstin ”sovituksesta”) itselleen, vaikka itse teksti pysyisi sisällöltään muuttumattomana.

5.2 Käännösluvat ja lain kiertäminen

Vielä 90-luvulla ulkomaista alkuperää olevan kappaleen tekstiin haettiin lupia perinteisen kirjepostin välityksellä ja näin voi varmasti toimia edelleenkin. Käännöslupien hakumenettely on seuraavanlainen: alkuperäistekstistä laaditaan joko suomennos (käännös alkuperäisestä) tai kokonaan aiheeltaan uusi suomenkielinen teksti. Näiden kahden erona on siis se, että suomennos noudattelee alkuperäisen tekstin tarinaa ja suomenkielinen teksti on sidottu vain uuteen esityskieleen, alkuperäiseen melodiaan ja aiheeseen. Hakuprosessi etenee seuraavaksi niin, että luvanhaltijalle (usein monikansallinen kustannusyhtiö) lähetään suomenkielinen käännösteksti sekä alkuperäiskielelle tehty suora käännös suomennoksesta. Luvanhakuprosessi kesti 20 vuotta sitten noin kuukauden, kun kustantaja oli amerikkalainen. Tämä johtui kirjepostin kulun hitaudesta.

Sähköpostiaikana lupahakemuksia ei tahdo saada käsittelyyn ollenkaan. Tämä joh-tuu luultavimmin siitä, että sähköpostit eivät koskaan saavu perille, oikealle henkilölle tai tule noteeratuiksi. Parin viime vuosikymmenen aikana kustannusoikeudet ovat liikkuneet kuten muukin kauppatavara niin, että oikeudet ovat hajautuneet ja lupia on vaikea saada kaikilta osapuolilta. Marko Aho kertoo esimerkin: ”Hain joskus 2000-luvun puolivälissä käänöslupia Dire Straitsin kappaleeseen ”Money for Nothing”. Kappaleeseen oli merkitty kaksi tekijää: Mark Knopfler ja Sting. Viimeksi mainittu oli keksinyt kappaleen loppuun yksinkertaisen lauluosuuden ja saanut kymmenen pro-sentin osuuden sävellyksestä. Tästä syystä kappaleen luvat olivat jakautuneet kah-den ison kustannusyhtiön kesken. Kyseisen kappaleen käänösluvan saaminen on osoittautunut vuosien saatossa, useista sähköpostiviesteistä huolimatta, mahdotto-maksi”.

Esimerkkitapauksessa ”Money for Nothing” on maailmanlaajuinen hitti, jonka sävel-lyksen omiin nimiin laittaminen (tai traditionaaliseksi melodiaksi väittäminen) ei tulisi kysymykseenkään. Tuntemattomampaa materiaalia sitä vastoin voi varastaa ja kopi-oida varsin pienin riskein. Yksi käytetty tapa on se, että käänösteksti siirretään riittä-vän kauas alkuperäisestä ympäristöstä, soinnutukseen, melodiaan ja/tai sovitukseen tehdään pari puolihuolimatonta muutosta ja laitetaan kappale kokonaisuudessaan omiin nimiin.

5.3 Tekstien julkisuus ja suojaus

Kun levyttämätön kappale (sävellys ja teksti) esitetään konserttitilanteessa, päättyy teksti tai sen osia usein pienipainoksisiin käsiohjelmiin ja muihin printtimateriaaleihin. Nuottikuvaa käytetään edellä mainituissa yhteyksissä huomattavasti harvemmin, vaikka laulettu musiikissa sanat ja sävel ovat lähtökohtaisesti tasa-arvoisia. Laulu-teksti voi saada julkisuutta myös muutoin kuin tekijöidensä (säveltäjät, sovittajat, soit-tajat, tuottajat, äänittäjät) keskuudessa ennen minkäänlaista tekijänoikeussuojaa. Yhteislaulutilaisuuksissa on luvallista painattaa laulujen sanat yleisön käytettäväksi ilman sanoittajan lupaa. Myös tekstin muunteluun tarvitaan vähemmän taitoa, kuin melodian ja musiikillisen kudoksen muuttamiseen. Kaikkihan osaavat ainakin jonkin

verran kirjoittaa. Mikäli ei itse sävellä laulutekstejään, on pakotettu esittämään luomuksiaan ulkopuolisille jos haluaa sävellyksen kautta tekstinsä teosluetteloon.

Lauluteksti ei monessa tapauksessa ole täysin valmis, kun se lähtee sanoittajan käsistä sävellettäväksi ja sovitettavaksi. Kirjoitettuja rivejä voidaan muokata ja usein muokataankin sävelmään paremmin sopiviksi, sidesanoja saatetaan poistaa tai lisätä. Jopa kokonaisia säkeistöjä tai sen osia voidaan tilata lisää. Alkuperäisen tekstin ja väliversioiden suojaamiseksi ei Teosto (eikä mikään muukaan tekijänoikeusinstanssi) tarjoa ratkaisua. Sanoittaja joutuu siis käyttämään erilaisia epävirallisia keinoja voidakseen riitatilanteessa edes jollain tavalla osoittaa olevansa tekstin alkuperäinen tekijä. Yksi keino on postittaa versiot itselleen niin, että merkitsee laulutekstiin päivämäärän, laittaa paperiin allekirjoituksen ja copyright-merkin ©. Kun tekstipaperi on taitettu, niitattu kahtia ja postitettu jää paperiin postileima, jossa on päiväys. Menetelmä on kivikautinen. Tekstinkäsittelyohjelmankin tiedostoon jää toki päiväysmerkintä, mutta se on helposti manipuloitavissa, jos tekstitiedosto on yleisessä jakelussa.

Adoben Acrobat –ohjelmalla voidaan luoda pakattuja pdf-tiedostoja, jotka ovat sertifioiduissa. Tämä tarkoittaa sitä, että tekstitiedostoon voi laittaa tekijän tunnistetiedot niin, että niitä ei voi poistaa. Acrobat ohjelma maksaa useita satoja euroja eikä pelkkä dokumentti tarjoa kolmannen osapuolen tuomaa luottamusta. Runoilijat käyttävät erilaisia netissä olevia vapaita julkaisukanavia, mutta runojen tapauksessa onkin kyse aina valmiista, itsenäisestä taideteoksesta.

Neljäs vaihtoehto on laatia tekstin valmistuttua teosilmoitus, johon laittaa valheellisesti itsensä sanoittajan lisäksi sekä säveltäjäksi että sovittajaksi - siitäkin huolimatta, että teosilmoitusta joudutaan lopullisen version valmistuttua muuttamaan (ainakin kappaleen keston osalta) tai tekemään kokonaan uusi ilmoitus. Tämäkään malli ei ole riitatilanteessa järkevä, koska julkaisu ja sitä kautta pätevä todistusaineisto puuttuu. Teosilmoitukseen jää laulutekstistä vain otsikko, joka sekään ei välttämättä ole lopullinen. Kappaleesta voi puutteellisen teosilmoituksen tueksi nauhoittaa musiikillisen version tekstin valmistuttua (mikäli on valmis näkemään vaivan epävirallisen sävelmän luomiseen tai ylipäänsä pystyy sellaisen tekemään, osaa soittaa ja/tai laulaa tekeleensä, omistaa tallentimen ja osaa sitä auttavasti käyttää jne.). Prosessi teettää tarpeetonta työtä eikä palvele kuin osaa tekstintekijöistä.

Keskeneräisille teksteille, puolivalmiille töille ja eri tekstiversioille täytyisi olla puolueeton paikka tai säilö, josta voi osoittaa riitatilanteessa työn omaksi. Tekstiserveri mahdollistaa tekstien huolettomamman levittämisen säveltäjille ja laulajille sekä julkisen esittämisen ennen taltiointia, koska alkuperäinen teksti päiväyksineen ja versionumeroineen on serverillä tallessa. On myös syytä muistaa, että kaikkia kirjoitettuja tekstejä ja sävellettyjä lauluja ei levytetä tai muutoinkaan taltioida koskaan. Yksinomaan keikoilla esitettävä materiaali kannattaa tallettaa tekstiserverille.

Puolivalmis teksti on täysin villiä riistaa, koska valmiinkaan tekstin osaset, käsittelytavat ja ideat eivät ole suojattuja. Esimerkin avulla voisi ajatella niin, että vakuutusyhtiö kieltäytyisi rakennustyömaan kaikista vakuutuksista ennen kuin talo ja sen infrastruktuuri ovat täysin valmiita (teos). Tekijänoikeuslakia pitäisi muuttaa, tarkentaa ja tehdä oikeudenmukaisemmaksi laulutekstin osalta, mutta se on niin monimutkainen ja hidas prosessi, että jätetään se jollekin muulle opinnäytetyön aiheeksi. Tekstiserveri ei tilki puutteita lakitekstissä, mutta huomattava parannus sanoittajan nykytilanteeseen ja oikeusturvaan se kuitenkin on.

6 TEKSTISERVERI

Ajatus laulutekstien suojaamisesta syntyi vuonna 2003. Sanataiteilija Gösta Sundqvist oli kuollut. Hän teki omien projektiansa lisäksi valtaosan teksteistä laulavan raitikkakuskin, Aarne Tenkasen levyille. Säveltäjä-muusikko Altti Uhlenius tilasi minulta kaksi laulutekstiä Tenkasen tulevalle levyille. Mahdollisia säveltäjiä oli useita, joten ei ollut lankaan selvää keiden käsiin suojaamattomat tekstini joutuisivat. Tietämättömänä soitin Teoston lakimiehelle ja kysyin, kuinka tekstini on mahdollista suojata. Vastaus oli yksiselitteisesti – ei mitenkään. Tässä kohtaa turvauduin postittamaan tekstit itselleni. Asia jäi kuitenkin vaivaamaan.

Pohtiessani opinnäytetyöni aihetta ajatus laulutekstien ja niiden versioiden suojaamisesta palasi mieleeni. Lisäksi puutteelliset tietoni tekijänoikeuksista karttuivat työn edetessä. Otin siis alkuvuodesta 2011 uudelleen yhteyttä Teostoon. Tässä vaiheessa

ajatus verkkopohjaisesta suoja-alustasta (nyttemmin tekstiserveri) oli jo keskeisiltä osin valmiina mielessäni. Teostossa otettiin ajatus vastaan hyvin, mutta opinnäytetyön tilaajaksi he eivät osoittaneet minkäänlaista kiinnostusta. Valmiista opinnäytetyöstä he olisivat olleet kiinnostuneita.

Kuten ongelman esittelystä ja teemahaastattelun hengestä voi tulkita, niin tekstiserverin suunnittelutyö on ollut itselleni läheinen prosessi. Kriitikistä ja kehittämisehdotuksista kuuluu kiitos teemahaastatteluun osallistuneille taitelijoille, opinnäytetyöni tilaajayhdistykselle, opinnäytetyöni arvioijille ja opiskelijakollegoilleni sekä kaikille tekstittämiseen vihkiytyneille tahoille, joille olen produktiani esitellyt.

Opinnäytetyöni kirjoitusprosessin edetessä soitin vielä 26.9.2011 ELVIS ry:n (järjestö, joka valvoo sanoittajien ja säveltäjien tekijänoikeuksia) toiminnanjohtaja Eija Hinkkalle tarkentaakseni laulutekstin suojaongelmaa. Hinkkala kertoi saman kuin Teoston lakimies vuosia sitten: pelkkää tekstiä ei voi suojata Teostoon ja mitään instanssia, joka laulutekstejä maassamme suojaa ei ole. Hinkkala toisti jo aiemmin kirjoittamani asian, että oikeus tekstiin syntyy, kun se on valmis. Lainvoimaista suojaa sillä ei ennen teoksellisuutta (= että se on sävelletty ja ilmoitettu teosilmoituksella Teostoon) ole. Hinkkala kertoi itse kirjoittavansa laulutekstejä ja korosti sitä, että tekstittäjät pitävät itse huolta tuotoksistaan ja lähettävät laulutekstejään vain luotettaville tahoille – mielellään yhdelle säveltäjälle kerrallaan. Malli on hauras ja pois sulkee sattuman ja huonon onnen. Tämän(kin) vuoksi tekstiserveri puolustaa paikkaansa.

6.1 Tekstiserverin toteutussuunnitelma

Tekstiserveri on verkkotallennusalusta, jonne on pääsy oman linkkinsä kautta Suomen Maaseutumusiikkiyhdistys ry:n internet-sivustolta (www.maaseutumusiikki.fi). Serverille kirjautuminen tapahtuu samalla tavalla kuin muihinkin salasanalla toteutettuihin verkkopalveluihin. Käyttäjätunnuksena on asiakkaan oma sähköpostiosoite ja salasanana yhdistykseltä ostettava tunnus. Tunnuksen hinta on 20 euroa ja se on voimassa ostohetkestä kalenterivuoden loppuun. Salasanan voi uudelleen aktivoida maksamalla tuon mainitun 20 euron vuosimaksun. Vuosimaksuilla katetaan tekstiserverin kehitys- ja ylläpitokulut sekä tila palvelimella. 20 eurolla asiakas saa palve-

lintilaa 1000 kilotavua, joka kattaa reilut 200 Microsoft Office Word tekstitiedoston sivua merkkien määrästä riippuen. Word valikoitui käytettäväksi ohjelmaksi yleisyytensä, hintansa ja tuttuutensa vuoksi. Lisäksi Word on luontainen valinta, kun luodaan palvelua tekstintekijöille. Palvelun tekninen suunnittelu alkaa tammikuussa 2012 ja tekstiseverin olisi tarkoitus palvella lauluntekijöitä syyskuusta 2012 alkaen.

6.2 Tekstiserverin käyttö ja hallinnointi

Laulunkirjoittaja laatii tekstinsä MS Word ohjelmalla SMMY:n logolla varustetulle dokumenttipohjalle (liite 1) ja tallentaa sen nimellä omalle tietokoneelleen docx -tiedostona. Kahden sivun mittaisen dokumenttipohjan koko on liitteessä olevalla tekstityöllä ja yhdistyksen logolla varustettuna on 40 kilotavua. Dokumenttipohjalle tulee laulutekstin lisäksi päivämäärä ja versionumero sekä tekijän henkilö- ja yhteystiedot. Jos teksti on lähetetty ulkopuolisille tahoille (säveltäjille), merkitään dokumenttiin lähetyspäivät sekä henkilöt, joille teksti on lähetetty. Muutamia rivejä, tekstin pituudesta riippuen, on varattu vielä omille muistiinpanoille.

Tiedosto nimetään kappaleen nimeä tai sen lyhennettä käyttäen. Lyhennettä käytetään vain, mikäli kappaleen nimi on pitkä (yli 14 merkkiä). Jos kyseessä on päivitetty tekstiversio, lisätään uuden tiedoston nimen perään versionumero (_v2 jne.). On tärkeää, että jokainen versio tallennetaan omalla numerollaan ja erillisinä dokumentteina, jotta alkuperäiseen, ensimmäiseen tallennettuun tiedostoon, jää oikea päivämäärä ja aika. Tämän jälkeen kirjaututaan tekstiserveriin SMMY ry:n sivuston kautta. Serverille on käyttömaksun suorittamisen jälkeen lisätty asiakkaan nimellä varustettu kansio, johon kyseinen tiedosto tallennetaan. Kahden sivun mittaisia docx-tekstitiedostoja mahtuu asiakkaan kansioon kerrallaan reilut sata. Kyseessä ei siis ole pankki, johon voi tallentaa massana kaikki tekijän tekstit, vaan ainoastaan ne tekstit, jotka tarvitsevat väliaikaisen turvasataman. Suojaamattoman tekstin, joka ei ole vaarassa tulla plagioiduksi (eli ei lähetetä edelleen työstettäväksi tai sävelletään ja sovitetaan itse), voi säilyttää edelleen omassa pöytälaatikossa.

Tekstiserverillä olevaa kansiota ja sen sisältämiä dokumentteja hallinnoi käyttäjä itse. Kirjautumalla palveluun hän voi lisätä ja poistaa tiedostoja. Tiedostojen poistaminen

on tilan säästämisen vuoksi järkevää silloin, kun teksti on levytetty ja saanut virallisesti tunnustetun teossuojan. Tekstiserverin tarkoituksena on kappaleiden väliaikainen säilyttäminen. Tämän vuoksi tallennustilaa on rajoitetusti.

Suomen Maaseutumusiikkiyhdistys ei ole tekijänoikeusjärjestö. Tekstiserveri on palvelu, jolla tekstintekijä voi saada riitatilanteessa tukea muun näytön lisäksi. Tallennettuun tekstitiedostoon jää tallennusaikatiedot ja dokumenttiin sama päiväys. Tämän enempää näyttöä tekstiserveri ei alkuperäisen tekstin syntyajasta pysty antamaan – eikä ole tarpeenkaan. Eräänlaista kolmannen osapuolen läsnäoloa on markkeeraamassa dokumenttiin liitetty SMMY ry:n logo. Luonnollisesti tiedostossa on myös tekijän nimellä varustettu ©- eli copyright -merkintä.

6.3 Muutama neuvo aloittelevalle laulutekstin tekijälle

Lauluteksti koostuu sanoista, kuten kaikki muukin kirjoitettu materiaali. Olennainen ero on siinä, että laululyriikka täytyy sävelletää. Tästä syystä on eduksi, jos tekstittäjä ymmärtää rytmiiän alkeet. Pop-musiikissa kappaleen osien rivit ovat usein yhtämittaisia. Kertosäe on tärkeä, koska se jää kappaleesta yleensä ensimmäisenä mieleen toistojen vuoksi. Kertosäkeen ympärille rakennetaan laulun tarina säkeistöin ja välioisin. Kertosäe ei yleensä vie tarinaa eteenpäin, vaan se istuu tarinan sisään ilman suoraa riippuvuutta muuhun tekstiin eli tarinaan. Tässäkin asiassa poikkeus vahvistaa säännön.

Tekstien tekoa voi ryhtyä harjoittelemaan niin, että ottaa jonkin valmiin kappaleen ja tekee siihen oman sanoituksen. Ulkomaankielisestä materiaalista voi rustata suomenkielisiä versioita. Yhteistyö jotakin instrumenttia soittavan ystävän kanssa on varmasti antoisaa. Voisi ajatella, että oman materiaalin parissa puuhailu on monin verroin mielenkiintoisempaa kuin evergreenien kaluaminen. Lukemisen merkitystä ei voi vähätellä. Kirjoista, lehdistä, sarjakuvista ja runoista voi löytää aiheita ja maukkaita sanoja omien laulutekstien rakennusaineeksi. Tärkeintä on ryhtyminen ja usko omaan tekemiseen. Ensimmäinen lauluteksti ei välttämättä ole vielä timantti, mutta työ opettaa tekijäänsä – kuten muillakin aloilla.

Tekstiserveri on henkilökohtainen säilö teksteille, joten se ei tarjoa käyttäjälleen kanavaa saada tekstejään julkisuuteen – pikemminkin päinvastoin. Sitä vastoin internet tarjoaa paljon sivustoja, joiden kautta on mahdollista hakea teksteilleen säveltäjää tai toisin päin. Esimerkiksi muusikoiden.net pitää yllä keskustelupalstaa, jossa säveltäjät ja sanoittajat voivat kohdata. Uusia suomalaisia musiikintekijöitä ja heidän aikaansaannoksiaan löytyy runsaasti mikseri.netistä. Myös YouTube on pullollaan uutta äänitemateriaalia virikkeeksi.

Netissä toimii myös kirjoittajafoorumi, jossa voi vaihtaa mielipiteitä ja antaa tekstejään muiden arvioitavaksi. Jos piisikärpänen* pääsee oikein kunnolla puraisemaan, niin kannattaa tutustua alan koulutustarjontaan. Soveltuvien opinahjojuuri laululyriikan opiskelemiseen on kuulemani mukaan Oriveden opisto. Myös Vivamo-opisto ja Avain järjestävät kirjoittajakursseja. Valtakunnallisia laulutekstikilpailuja järjestetään jatkuvasti. Niistä löytyy tietoa alan lehdistä (vaikka Muusikko) ja alan järjestöjen kuten Elvis ry:n sivuilta.

* Vaikka piisi tarkoittaa myös jonkinlaista tulisijaa, on se oikea kirjoitusasu, kun puhutaan musiikkikappaleesta. Sanan etymologia juontaa juurensa englanninkielisestä ilmauksesta ”piece of music”, joka siis alkaa p:llä eikä b:llä.

7 LOPPUPOHDINTA

Tekijänoikeuksista kirjoitetaan mediassa paljon. Tekijät ja tekijänoikeusjärjestöt yrittävät pitää kiinni saavutetuista eduista. Talouselämä tahtois maksaa kaupallisesta käytöstä vähemmän ja vastustajat, Piraattipuolueen johdolla, tahtoisivat luopua tekijänoikeussuojasta kokonaan. Talouselämän ja piraattien kritiikki kohdistuu pitkiin suoja-aikoihin ja tekijöiden itsemääräämisoikeuteen teoksiinsa. Laulunkirjoittajan työtä vähätellään, mutta lauluja kaupallisina tuotteina ja viihteenä arvostetaan. Ilman korvauksia taiteen tekemisen edellytykset ovat huonot ja kulttuurin edistämistyö jää ilman korvausmenettelyä harrastajien varaan. Ovatko teosten suoja-ajat oikean mittaisia? Tätä pitäisi kysyä taitelijalta 70 vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Oma mieli-

teeni on, että suoja-aika voisi päättyä tekijän kuoltua vetoamalla teoksen henkilökohtaisuusvaatimukseen.

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista. Työskentelyä helpotti se, että jo suunnitteluvaiheessa jaoin työn kolmeen selkeään osaan: 1) ongelman kartoittaminen lähdekirjallisuuden kanssa keskustellen, 2) tiedon syventäminen teemahaastattelulla ja 3) tekstiserverin suunnittelu ongelman ratkaisemiseksi. Koin sanaston ja tekstintekijän kannalta merkittävien tekijänoikeusjärjestöjen toimintakuvausten ja yhteystietojen liittämisen opinnäytetyöhöni tarpeelliseksi kirjoitustyön edetessä. Nämä dokumentit ovat opinnäytetyöni liitteinä.

Kokosin materiaalin tekstimassaksi tekstinkäsittelyohjelmaan, korjasin kirjoitusvirheet ja parantelin tekstiä moneen otteeseen arvioijilta ja opiskelijatovereilta saamani palautteen huomioiden. Tämän jälkeen printtasin tekstin paperiversioksi. Toimitin tekstiä käyttämällä erivärisiä yliviivauskyniä kokonaisuusien aikaansaamiseksi. Poistin tekstiä ja tein reunahuomautuksia. Tämän jälkeen jatkoin työtä tekstinkäsittelyohjelmalla. Muutaman printtauskierroksen jälkeen sain mieleiseni kokonaisuuden aikaan. Jälkeenpäin tuli mieleeni, että myös tekstinkäsittelyohjelmassa on yliviivaustoiminto laajalla väripaletilla. Tämä oivallus pari kuukautta sitten olisi säästänyt paljon paperia ja mustetta.

Lähdeteokset valitsin niin, että pystyin aiheeni tiimoilta keskustelemaan tekstin kanssa. Paljon lähdemateriaalia rajautui työni edetessä myös pois. Suoraa lakitekstiä en käyttänyt paljoa siitä syystä, että se on raskaslukuista ja siksi, että tekijänoikeuslaki on helposti saatavilla internetistä. Toinen syy tekijänoikeuslain vähäiseen siteeraamiseen on se, että laki ei käsittele tämän opinnäytetyön keskeisintä ongelmaa, eli suojaa ennen teosmuotoa, ollenkaan. Tämän puute olikin tärkein syy kirjoittaa tämä opinnäytetyö. En käyttänyt verkkolähteitä lainkaan opinnäytetyössäni. Työni aiheen ja tiedon luotettavuuden vuoksi halusin pitäytyä painetussa sanassa. Lisäksi pidin tärkeänä sitä, että voin tarvittaessa palata lähdeaineiston pariin, mikäli katson tarpeelliseksi tarkistaa tai tarkentaa joitain asioita.

Mitä opin opinnäytetyöprosessin aikana? Ainakin sen, että teemahaastattelu on miellyttävä tapa uuden tiedon tuottamiseksi ja aiheen syventämiseksi, mutta puheenjoh-

tajana eli moderaattorina toimimiseen tarvitsen lisäharjoitusta. Haastattelumateriaalin litterointi on hidasta ja tiedon saattaminen järkevään muotoon ja järjestykseen on työlästä. Tieto nauhan hidastustoiminnon käyttämisestä litteroinnin helpottamiseksi tuli kuukauden liian myöhään. Tästäkin huolimatta olen tyytyväinen, että nauhoitettu ryhmähaastattelu tuli tehtyä.

Lähdeteoksia lukiessani opin paljon tekijänoikeuksista, patenttioikeudesta ja tavaramerkkisuojasta. Opinnäytetyötä tehdessä selvisi kuinka epämääräistä, tulkinnanvaraista ja moniselitteistä teosten ja niiden osasten suojaaminen on. Pahoittelen lukijalle, että jouduin toistamaan laulutekstin teosstatuksen puutetta moneen otteeseen. Tämä oli kuitenkin tärkein motiivini tehdä tämä opinnäytetyö, ja toivon että toistamani ongelma nousi esiin joka kerran vähän eri katsantokannalta kuvattuna. Lisäksi luetavuutta saattaa haitata samojen termien toistuminen. Tämä johtuu siitä, että synonyymeja keskeisimmille termeille ei juuri ole ja vaikka olisikin, niiden käyttäminen olisi saattanut johtaa lukijan harhaan.

Tekstiserveri on suunnitelmatasolla niin valmis kuin se voi olla. Palvelun yksinkertaisuuteen, helppoon saatavuuteen ja edullisuuteen olen tyytyväinen. Tiedosto- ja lomakemallipohjat ovat mielestäni toimivia. En usko, että tekstiserverin käyttöönotto tuottaa lauluntekijöille kohtuutonta tuskaa. Otan jatkossa mielelläni tekstiserverin kehittämideoita vastaan.

Uusia tekstejä ja lauluja syntyy koko ajan. Niitä muunnellaan, käännetään, lainataan ja varastetaan tekijänoikeuksista ja tekstiserveristä huolimatta. Tekijänoikeudet eivät saa olla jarruna kulttuurin kehittymiselle, mutta tekijöiden toimeentuloa ja moraalista oikeutta teoksiinsa ei saa vaarantaa. Jalaton mies ei kävele.

LÄHTEET

- Aho, Marko & Myllykoski, Pekka & Vanhapelto, Kalle 2011. Haastattelu Finvoice-Studiolla Järvenpäässä 26.8.2011.
- Bruun, Otto & Eskelinen, Teppo & Kauppinen, Ilkka & Kuusela, Hanna 2009. Immateriaalitalous. Kapitalismin uusin muoto. 1. painos. Helsinki: Gaudeamus, HYY yhdytymä.
- Haarmann, Pirkko-Liisa 2006. Immateriaalioikeus. 4. uudistettu painos. Helsinki: Talentum Media Oy.
- Hiidenmaa, Pirjo 2011. Miksi tekstiä pitää suojata tekijänoikeudella? Teoksessa Nummelin, Juri (toim.) Piraatti vai kirjailija? Tekijänoikeuksia mittaamassa. 1. painos. Helsinki: BTJ Finland Oy, 75-83.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2001. Suvi Vuorelan kirjoituksessa Haastattelumenetelmät. Teoksessa Ovaska, Saira & Aula, Anne & Marjaranta, Päivi (toim.) Käytettyvyydestä tutkimuksen menetelmät. 1. painos. Tampere: Tampereen yliopisto, Tietojenkäsittelytieteen laitos B-2005-1, 39-49.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme Helena 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Karhumaa, Mika & Lethman, Ida & Nikula, Jone 2010. Musiikki liiketoimintana. Helsinki: Kustannusyhtiö Teos.
- Koli, Raija 2011. Reilu kulttuuri, eli sisällön varastamisen välttämättömyydestä. Teoksessa Mylly, Tuomas & Lavapuro, Juha & Karo, Marko (toim.) Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. 1. painos. Helsinki: Gaudeamus. 114-123.
- Lavapuro, Juha 2007. Lähtökohtia perusoikeusmyönteiselle tekijänoikeudelle. Teoksessa Mylly, Tuomas & Lavapuro, Juha & Karo, Marko (toim.) Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. 1. painos. Helsinki: Gaudeamus. 148-170.
- Leinonen Jani 2007. Miksi tekijänoikeusriike olisi moraalisesti oikein? Teoksessa Mylly, Tuomas & Lavapuro, Juha & Karo, Marko (toim.) Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. 1. painos. Helsinki: Gaudeamus. 223-231.
- Mansala, Marja-Leena 2009. Tekijänoikeus opetuksessa. Opas opettajille, kouluttajille ja opetushallintoon. 1. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Mylly, Tuomas & Lavapuro, Juha & Karo, Marko (toim.) 2007. Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus. 1. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Mäkäläinen, Jarmo (toim.) 2001. Abcdigi. Sisällöntuottajan käsikirja. 1. painos. Helsinki: Edita Oyj/IT Press.
- Mäntyneva, Mikko & Heinonen, Jarmo & Wrangle, Kim 2008. 1. painos. Markkinointitutkimus. Helsinki: WSOYpro.
- Norrgård, Marcus 2008. Patentin loukkaus. 1. painos. Helsinki: WSOYpro.
- Pohjola, Mike 2011. Tekijänoikeus vain tekijän oikeus? Teoksessa Nummelin, Juri (toim.) Piraatti vai kirjailija? Tekijänoikeuksia mittaamassa. 1. painos. Helsinki: BTJ Finland Oy, 52-62.

- Rajala, Katariina 1998. Teosten suojaamisessa käytettävät tekniset suojakeinot ja niiden sääntely. 1. painos. Helsinki: Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry.
- Rajanti, Tiina 2011. Copyright vai copyleft vai copy right and left? Teoksessa Nummelin, Juri (toim.) Piraatti vai kirjailija? Tekijänoikeuksia mittaamassa. 1. painos. Helsinki: BTJ Finland Oy, 84-90.
- Rinne, Harri 2002. Juice on (Juice off). 1. painos. Helsinki: Johnny Kniga Kustannus.
- Sorvari, Katariina 2007. Tekijänoikeuden loukkaus. 1. painos. Helsinki: WSOY.
- Tarvainen, Tapani 2011. Keinotekoisesti luomisen yltäkylläisyyden ja kamamiseen. Teoksessa Nummelin, Juri (toim.) Piraatti vai kirjailija? Tekijänoikeuksia mittaamassa. 1. painos. Helsinki: BTJ Finland Oy. 91-100.
- Tekijänoikeuslaki 2005. Tekijänoikeuslaki 404/1961. Suomen säädöskokoelma 179/2005/31.5.2005. Helsinki: Oy UNIPress Ab.
- Tontti, Jarkko 2011. Taide, viihde ja tekijänoikeudet. Teoksessa Nummelin, Juri (toim.) Piraatti vai kirjailija? Tekijänoikeuksia mittaamassa. 1. painos. Helsinki: BTJ Finland Oy, 124-128.
- Vuortama, Timo & Kerosuo, Lauri 2004. Viestinnän lait ja säännöt. 6. kokonaan uudistettu laitos. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

LIITTEET

Liite 1.

TEKSTISERVERIN MALLISIVUT

Kappaleen nimi

Ensimmäinen säkeistö, ensimmäinen säkeistö
 Ensimmäinen säkeistö, ensimmäinen säkeistö
 Ensimmäinen säkeistö, ensimmäinen säkeistö
 Ensimmäinen säkeistö, ensimmäinen säkeistö

Toinen säkeistö, toinen säkeistö, toinen säkeistö
 Toinen säkeistö, toinen säkeistö, toinen säkeistö
 Toinen säkeistö, toinen säkeistö, toinen säkeistö
 Toinen säkeistö, toinen säkeistö, toinen säkeistö

Kertosäkeistö, kertosäkeistö, kertosäkeistö
 Kertosäkeistö, kertosäkeistö, kertosäkeistö
 Kertosäkeistö, kertosäkeistö, kertosäkeistö
 Kertosäkeistö, kertosäkeistö, kertosäkeistö

Kolmas säkeistö, kolmas säkeistö, kolmas säkeistö
 Kolmas säkeistö, kolmas säkeistö, kolmas säkeistö
 Kolmas säkeistö, kolmas säkeistö, kolmas säkeistö
 Kolmas säkeistö, kolmas säkeistö, kolmas säkeistö

Kertosäkeistö, kertosäkeistö, kertosäkeistö...

Väliosa, väliosa, väliosa, väliosa, väliosa, väliosa, väliosa
 Väliosa, väliosa, väliosa, väliosa, väliosa, väliosa, väliosa

Neljäs säkeistö, neljäs säkeistö, neljäs säkeistö
 Neljäs säkeistö, neljäs säkeistö, neljäs säkeistö
 Neljäs säkeistö, neljäs säkeistö, neljäs säkeistö
 Neljäs säkeistö, neljäs säkeistö, neljäs säkeistö

Kertosäkeistö, kertosäkeistö, kertosäkeistö...

Päivämäärä ja tekstin versionumero

Tiedot siitä, kenelle tai mihin tekstiversio on lähetetty ja milloin

Tekijän nimi ja sosiaaliturvatunnus

Tekijän postiosoite

Tekijän puhelinnumero ja sähköpostiosoite

Muistiinpanot

Tekstiserverin ylläpitäjä: Suomen Maaseutumusiikkiyhdistys ry.

Liite 2.

TESKTINTEKIJÄN TEKIJÄNOIKEUSSANASTOA

asiakassopimus = Teoston tekijän tai kustantajan kanssa tekemä sopimus tekijänoikeuksista ja korvauksista

auteur, author = sanoittaja

arranger = sovittaja

composer = säveltäjä

copyright = tekijänoikeus

editeur = 1) kustantaja (kustannusyhtiö, joka levittää teoksia ja saa tekijäkorvauksista osuuden), 2) teosten graafinen julkaisija (esim. nuotti)

ISRC (The International Standard Recording Code) = tallennekoodi, joka identifioi kappaleen äänitteellä

isysoikeus = tekijän oikeus saada nimensä esille teoksensa yhteydessä

jakosääntö = Teoston ilmoitukseen merkittävät jako-osuudet prosentteina teoksen tekijöille

julkaiseminen = teoksen myyminen tai muu levittäminen tekijän luvalla

julkistaminen = teoksen julkinen esittäminen tekijän luvalla

klassikkosuoja = opetusministeriön kielto teoksen vapaaseen käyttöön sen suoja-ajan päättymisen jälkeen

kokoomateos = teoksia tai niiden osia yhdistelemällä aikaansaatu teos

käännöslupa = oikeudenhaltijan lupa kääntää teos toiselle kielelle

lisenssi = käyttöoikeus teokseen, tekijänoikeus säilyy alkuperäisellä tekijällä

manus = kustantamaton teos

mekanisointi = teoksen tallentaminen äänitteelle

muunnelma = alkuperäisestä teoksesta tehty käännös tai sovitus

NCB (Nordisk Copyrigh Bureau) = organisaatio, joka valvoo tallennusoikeuksia Pohjoismaissa

oikeuden haltija = henkilö, jolle tekijänoikeus teoksesta kuuluu

producer = tuottaja: 1) tallenteiden valmistaja (ja jakelija), 2) äänitteen taiteellisesti sisällöstä vastaava henkilö

pseudonyymi = tekijän salanimi

public domain = ilman tekijänoikeussuojaa oleva teos

rojalti (royalty) = lisenssinsaajan tekijälle tilittämä korvaus myynnistä

singer-songwriter = lauluntekijä, joka esittää itse kappaleensa

sovituslupa = teoksen säveltäjältä (tai kustantajalta) anottava lupa ennen sovitystyötä

sub author = kääntäjä

suoja-aika = tekijänoikeuksien voimassaoloaika (70 vuotta tekijän kuolemasta)

tallentamiskorvaus = Teosto/NCB:lle maksettava korvaus, josta tilitetään käyttökorvaukset teosten tekijöille ja kustantajalle

taloudelliset oikeudet = tekijän yksinomaiset oikeudet määrätä teoksistaan

tekijä = henkilö, joka on luonut taiteellisen teoksen

teos = itsenäinen ja omaperäinen taiteellinen tuotos

teosilmoitus = Teostolle tehtävä ilmoitus kappaleen valmistuttua, edellytys esiintys- ja tallentamiskorvauksille

teoskynnys = vaatimus teoksen itsenäisyydestä ja omaperäisyydestä, jotta se voisi saada suojan

trad. (traditional) = ”vapaa” teos

yhteisteos = teos, jonka on luonut monta henkilöä tasa-arvoisesti ja osuuksia ei voi erotella

ääniteilmoitus = Gramex ry:lle tehtävä ilmoitus, jossa kerrotaan äänitteen kappaleilla esiintyvät taiteilijat sekä heidän korvaukseen oikeuttavat soitto- ja lauluosuutensa äänitteellä

Liite 3.

SUOMALAISIA TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖJÄ

Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry

Lauttasaarentie 1, 00200 Helsinki
(98) 681 011, fax (09) 677 134 tai 674 218
teosto@teosto.fi, www.teosto.fi

Teosto ry edustaa musiikin säveltäjiä, sanoittajia, sovittajia sekä kustantajia. Teos ilmoitetaan Teostoon joko kirjallisella teosilmoituksella tai verkkopalvelun kautta. Liittymismaksu on musiikin tekijälle 123 euroa (sis. alv. 23%) ja tällä kertamaksulla jäsenyys on voimassa koko asiakkaan eliniän ja vielä 70 vuotta kuoleman jälkeen.

Gramex ry

Pieni Roobertinkatu 16, 00120 Helsinki
(09) 6803 400, fax (09) 6803 4010
gramex@gramex.fi, www.gramex.fi

Gramex ry edustaa äänitteillä esiintyviä taiteilijoita (solisteja ja muusikoita) ja äänitteiden tuottajia. Äänilevyn tuottaja tekee ilmoituksen Gramexille siitä, kuinka monta osuutta kullakin muusikolla on milläkin äänilevyn kappaleella. Gramex tilittää esityskorvaukset taiteilijoille. Gramexin asiakkuus on maksuton.

Sanoittajat ja säveltäjät ELVIS ry

Runeberginkatu 15 A 11, 00100 Helsinki
(09) 407 991, fax (09) 440 181
www.elvisry.fi

Elvis ry:n tarkoituksena on musiikin tekijöiden taloudellisten, tekijäoikeudellisten ja arvostuksellisten seikkojen edistäminen ja puolustaminen. Elvis ry antaa myös veroneuvontaa ja lakimiesapua.

Esittävän taiteen edistämiskeskus ESEK

Pieni Roobertinkatu 16, 00120 Helsinki
(09) 6830 4040, fax (09) 6803 4033
esek@gramex.fi, www.gramex.fi

ESEK toimii Gramex ry:n yhteydessä. Se tukee suomalaista esittävää säveltaidetta ja äänitetuotantoa. ESEKistä voi hakea tuotantotukea äänilevyn tekoa tai esiintymistilaisuuden järjestämistä varten.

Luovan säveltaiteen edistämissäätiö LUSES

Lauttasaarentie 1, 00200 Helsinki
(09) 6810 12 52, fax (09) 682 0770
info@fimic.fi, www.luses.fi

LUSES jakaa avustuksia ammattimaista luovaa työtä tekeville säveltaiteilijoille. Tukea annetaan esimerkiksi äänitetuotantoon, luovaan työskentelyyn, nuottien julkaisuun, konserttien järjestämiseen ja koulutustilaisuuksiin.

Suomen Ääni- ja kuvatalennetuottajat ÄKT ry.

Yrjönkatu 3 B, 00120 Helsinki
(09) 6803 4050, fax (09) 6803 4055
ifpi@fimic.fi, www.ifpi.fi

ÄKT ry edustaa Suomessa koti- ja ulkomaisia levy-yhtiöitä. Se valvoo jäsenyhtiöidensä tuottajaoikeuksia. Lisäksi ÄKT ry huolehtii Suomessa ISRC-tallennekoodien ja äänitteiden tuottajakoodien antamisesta ja on mukana piratismiin vastaisessa työssä.

Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry. (TTVK)

Pieni Roobertinkatu 16 A, 00120 Helsinki
(09) 6803 4059, fax (09) 6803 4033
anto@antipiracy.fi, www.antipiracy.fi

TTVK valvoo jäsentensä tekijänoikeuksia sekä hoitaa tekijänoikeuksien tiedotus- ja koulutustoimintaa Suomessa. TTVK:n jäseniä ovat kaikki keskeiset suomalaiset tekijänoikeusalan järjestöt.

Kopiosto ry.

Hietaniemenkatu 2, 00100 Helsinki
(09) 431 521, fax (09) 4315 2377
kopiosto@kopiosto.fi, www.kopiosto.fi

Kopiosto valvoo musiikintekijöiden, valokuvaajien, kirjailijoiden ja kustantajien etuja, kun kyseessä on graafisen materiaalin (esim. nuotit tai teksti) kopiointi. Kopiosto valvoo valtakirjalla Teoston asiakkaiden etuja ja tilittää kopiointikorvaukset tekijöitä ja kustantajia edustaville järjestöille jaettavaksi koulutustuki- ja apurahoina.